

Sansk. e. 110

1A20
INTRODUCTION

TO

SANSKRIT GRAMMAR

IN BENGALI,

BY

PUNDIT ISWARACHANDRA VIDYASAGARA;

TRANSLATED INTO ENGLISH,

WITH ADDITIONS AND ALTERATIONS,

FOR THE USE OF

CANDIDATES FOR UNIVERSITY EXAMINATIONS,

BY

RAJKRISHNA BANERJEA,

ASSISTANT PROFESSOR OF SANSKRIT IN THE
PRESIDENCY COLLEGE.

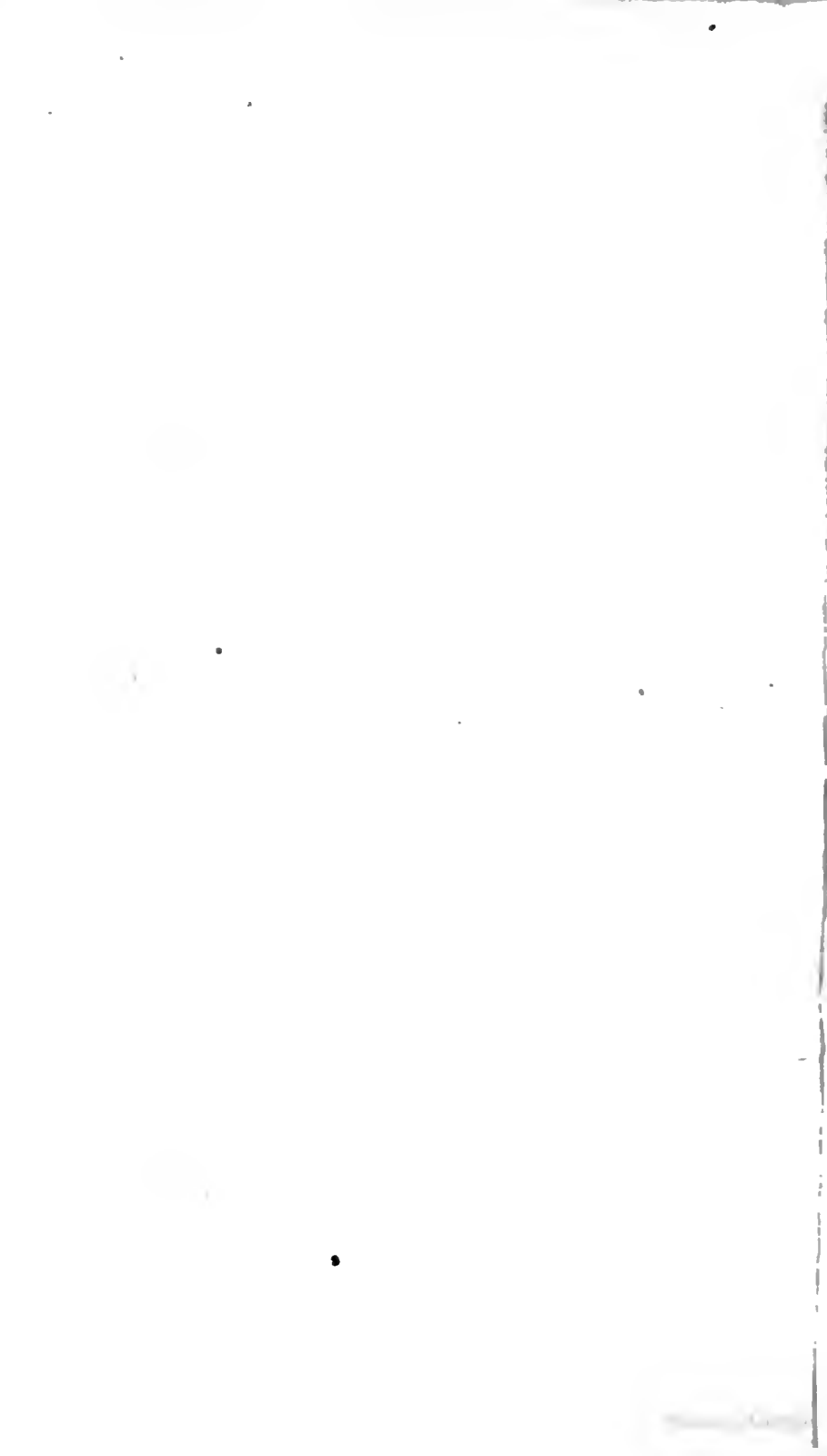
~~~~~
CALCUTTA :

THE SANSKRIT PRESS.

1866.

Price One Rupee & Four Annas.

\$ 2.116

INTRODUCTION
TO
SANSKRIT GRAMMAR
IN BENGALI,

BY
PUNDIT ISWARACHANDRA VIDYASAGARA;

TRANSLATED INTO ENGLISH,
WITH ADDITIONS AND ALTERATIONS,

FOR THE USE OF
CANDIDATES FOR UNIVERSITY EXAMINATIONS,

BY
RAJKRISHNA BANERJEA,
ASSISTANT PROFESSOR OF SANSKRIT IN, THE
PRESIDENCY COLLEGE.

CALCUTTA :
THE SANSKRIT PRESS.
1866.

TRANSLATOR'S PREFACE.

In none of the languages of the world, whether living or dead, does Grammar play so important a part as in Sanskrit. The complex and elaborate system of its Grammar, enunciated in abstruse rules, renders the language extremely difficult of acquisition. *The Introduction to Sanskrit Grammar in Bengali* by Pundit Iswarachandra Vidyasagara, which has so much facilitated the study of Sanskrit, may be said to mark an era in the cultivation of that language in Bengal. But the facilities afforded by this work are not available to foreigners or to natives of other Provinces of India, by reason of its Bengali dress. Translations of it have, accordingly, been made into the vernaculars of some of the other Provinces.

The introduction of Sanskrit into the curriculum of Indian Universities, renders it

highly desirable, that this work should be made of general avail, there being no other treatise possessing so many recommendations to form a text-book. As this object can only be attained by means of an English version, an attempt has, with much diffidence, been made in the following pages to put the work into an English dress, without strictly adhering to the original where departure from it in no way interfered with its general scope.

The translator, from his experience as a teacher of Sanskrit in the Presidency College, felt the necessity of enlarging certain parts of the work for the better comprehension of the learners, and he has, with the permission of the Author, made the necessary additions and alterations. They are not however radical, nor inconsistent with the general character of the work.

CALCUTTA,
26th November, 1866.

CONTENTS.

	<i>Page.</i>
Letters.	1
Vowels.	1
Consonants.	2
Classification of letters.	3
Conjunction of letters (सन्धि).	5
———— of vowels.	5
———— of consonants.	11
Change of न into ण.	26
Change of स into ष.	28
Declension.	29
Inflectional terminations of nouns, &c.	29
EXAMPLES OF BASES DECLINED.	30
Masculine bases ending in vowels.	30
Feminine bases ending in vowels.	39
Neuter bases ending in vowels.	48
Masculine bases ending in consonants.	54
Feminine bases ending in consonants.	72
Neuter bases ending in consonants.	79
Pronouns.	85
Numerals.	97
Indeclinables.	102
Formation of feminines.	107
Cases of nouns.	108
Special Rules for the employment of Inflectional terminations of nouns.	111

	<i>Page.</i>
Nouns and adjectives.	116
Verbs.	117
Classes of verbs (गण).	118
Inflectional terminations of verbs.	119
Intransitive verb.	124
Transitive verb.	124
Active voice.	125
Passive voice.	126
Intransitive-Passive voice (भाववाच्य).	126
Passive-Active voice (कर्मकर्मवाच्य).	127
Tenses and moods.	127
Conjugation.	129
Insertions to verbs.	169
Causative verbs (णिजन्त धातु).	170
Desiderative verbs (सनन्त धातु).	171
Frequentative verbs (यङन्त धातु).	172
Frequentative verbs rejecting यङ् (यङ्लुगन्त धातु).	173
Nominal verbs (नामधातु).	174
Verbal affixes (कृतप्रत्यय).	175
Nominal affixes (तद्धितप्रत्यय).	185
Compounds (समास).	192
Copulative Compounds (द्वन्द्व).	193
Determinative Compounds (तत्पुरुष).	194
Appositional Compounds (कर्मधारय).	195
Nominal Compounds (द्विगु).	196
Relative Compounds (बहुव्रीहि).	197
Indeclinable Compounds (अव्ययीभाव).	198
Simple Lessons.	199

INTRODUCTION

TO

SANSKRIT GRAMMAR.

—❖— *Bengal & Sindhi
equivalents to the
letters & sounds
here given*

LETTERS.

1. The Sanskrit alphabet consists of forty-eight letters (वर्ण), of which thirteen are vowels (स्वर), and thirty-five consonants (व्यञ्जन).

VOWELS.

2. अ आ इ ई उ ऊ ऋ ॠ ए ऐ ओ औ are vowels. Of these, अ इ उ ऋ ॠ are short vowels (ह्रस्व स्वर), and आ ई ऊ ऋ ए ऐ ओ औ are long vowels (दीर्घ स्वर).

CONSONANTS.

3. क ख ग घ ङ, च छ ज झ ञ, ट ठ ड ढ ण, त थ द ध न, प फ ब भ म, य र ल व, श ष स ह, ' : , are consonants. Of these, the letters from क to म are called स्पर्शवर्ण, and are divided into five classes (वर्ग), each class comprising five letters. The first class is called कवर्ग, the second चवर्ग, the third टवर्ग, the fourth तवर्ग, and the fifth पवर्ग. य र ल व are called अन्तःस्थवर्ण, श ष स ह उष्मवर्ण, and ' अनुस्वार and : विसर्ग अयोगवाहवर्ण.

4. When the vowels join a consonant, they assume a different form, with the exception of अ, which disappears and is articulated with the consonant with which it is associated ; as :—
क का कि की कु कू कृ कृ के कै को कौ.

5. When two or more consonants combine, they are called compound letters (संयुक्तवर्ण), of which some assume modified forms, while others

undergo a complete change in their shape ; as :—

क ख ए न्त म् स्क् स्त् क् अ क् क् च् च्.

CLASSIFICATION OF LETTERS ACCORDING TO THEIR RESPECTIVE SEATS OF UTTERANCE.

6. अ आ इ are Gutturals (कण्ठ्य), or uttered from the throat.

7. क ख ग घ ङ are Linguae-radicals (जिह्वामूलीय), or uttered from the root of the tongue.

8. इ ई च छ ज झ ञ य श are Palatals (तालव्य), or uttered from the palate.

9. ऋ ॠ ऌ ॡ ढ ढ ण र ष are Cerebrals (मूर्धन्य), or uttered from the head.

10. लट लठ लड लण लर लष are Dentals (दन्त्य), or uttered from the teeth.

11. उ ऊ प फ ब भ म are Labials (ओष्ठ्य), or uttered from the lips.

12. ए ऐ are Palato-gutturals (कण्ठतालव्य), or uttered by the joint action of the throat and the palate.

13. ओ औ are Labio-gutturals (कण्ठमौल्य), or uttered by the joint action of the throat and the lips.

14. व is Dento-labial (दन्तमौल्य), or uttered by the joint action of the teeth and the lips.

15. अणुस्वार is Nasal (अनुनासिक), or uttered from the nose.

16. : विसर्ग is आश्रयस्थानभागी, *i. e.* uttered from the organ of voice employed in uttering the particular vowel to which it is affixed.

17. ङ ञ ण न म are also called nasals, being uttered as well from the nose as from the root of the tongue, the palate, &c.

CONJUNCTION OF LETTERS.

18. When two letters come together, they conjoin. This conjunction is called सन्धि. There are two kinds of conjunctions, *viz.* the conjunction of vowels (स्वरसन्धि), and the conjunction of consonants (व्यञ्जनसन्धि).

CONJUNCTION OF VOWELS.

19. When अ or आ is followed by अ or आ, they both blend together and become आ, which joins the preceding consonant ; as, शश-
अङ्गः शशाङ्गः ; देव-आलयः देवालयः ; दया-
अर्णवः दयार्णवः ; महा-आशयः महाशयः.

20. When इ or ई is followed by इ or ई, they both blend together and become ई, which joins the preceding consonant ; as, गिरि-इन्द्रः
गिरीन्द्रः ; कवि-ईशः कवीशः ; मही-इन्द्रः
महीन्द्रः ; लक्ष्मी-ईशः लक्ष्मीशः.

21. When उ or ऊ is followed by उ or ऊ, they both blend together and become ऊ, which joins the preceding consonant; as, विधु-उदयः विधूदयः ; लघु-ऊर्ध्वः लघूर्ध्वः ; बधू-उत्सवः बधूत्सवः ; भू-ऊर्ध्वम् भूर्ध्वम्.

22. When ऋ is followed by ॠ, they both blend together and become ॠ, which joins the preceding consonant ; as, पितृ-ऋणम् पितृणम्.

23. When अ or आ is followed by इ or ई, they both blend together and become ए, which joins the preceding consonant ; as, देव-इन्द्रः देवेन्द्रः ; गण-ईशः गणेशः ; महा-इन्द्रः महेन्द्रः ; रमा-ईशः रमेशः.

24. When अ or आ is followed by उ or ऊ, they both blend together and become ओ, which joins the preceding consonant ; as, नील-उत्पलम् नीलोत्पलम् ; मृह-ऊर्ध्वम् मृहोर्ध्वम् ; गङ्गा-उदकम् गङ्गोदकम् ; महा-ऊर्ध्वम् महोर्ध्वम्.

25. When अ or आ is followed by ऋ, they both blend together and become अर्, of which अ joins the preceding consonant, and र् the following ; as, देव-ऋषिः देवर्षिः ; महा-ऋषिः महर्षिः.

26. When अ or आ is followed by ए or ऐ, they both blend together and become ऐ, which joins the preceding consonant ; as, एक-एकम् एकैकम् ; मत-ऐक्यम् मतैक्यम् ; तथा-एतत् तथैतत् ; महा-ऐरावतः महैरावतः.

27. When अ or आ is followed by ओ or औ, they both blend together and become औ, which joins the preceding consonant ; as, जल-ओषः जलौषः ; चित्त-औदार्यम् चित्तौदार्यम् ; महा-ओषधिः महौषधिः ; सदा-औत्सुक्यम् सदौत्सुक्यम्.

28. When इ or ई is followed by any one of the vowels, except इ and ई, it changes into य्, which joins the preceding consonant, and

is joined by the vowel following ; as, यदि-अपि
यद्यपि ; अति-आचारः अत्याचारः ; अभि-
उदयः अभ्युदयः ; प्रति-ऊहः प्रत्यूहः ; मुनि-
ऋषभः मुन्यृषभः ; प्रति-एकम् प्रत्येकम् ; अति-
ऐश्वर्यम् अत्यैश्वर्यम् ; पचति-ओदनम् पचत्यो-
दनम् ; अति-औदार्यम् अत्यौदार्यम् ; नदी-
अम्बु नद्यम्बु ; देवी-आगता देव्यागता ; सखी-
उक्तम् सख्युक्तम् ; शशी-ऊर्ध्वगः शश्यूर्ध्वगः ;
बली-ऋषभः बल्यृषभः ; गोपी-एषा गोप्येषा ;
बली-ऐरावतः बल्यैरावतः ; सरस्वती-ओघः
सरस्वत्योघः ; वाणी-औचित्यम् वाण्यौचित्यम्.

29. When उ or ऊ is followed by any one
of the vowels, except उ and ऊ, it changes
into व्, which joins the preceding consonant,
and is joined by the vowel following ; as,
अनु-अयः अन्वयः ; सु-आगतम् स्वागतम् ;
मधु-इदम् मध्विदम् ; साधु-ईहितम् साध्वी-
हितम् ; मधु-ऋते मध्वृते ; अनु-एषणम्
अन्वेषणम् ; अनु-ऐक्षिष्ट अन्वैक्षिष्ट ; पचतु-
ओदनम् पचत्योदनम् ; ददातु-औषधम् ददात्वौ-

षधम् ; सरयू-अम्बु सरयुम्बु ; बधू-आदिः
 बध्वादिः ; तनू-इन्द्रियम् तन्विन्द्रियम् ; तनू-ईश्वरः
 तन्वीश्वरः ; सरयू-एधितम् सरयुधितम् ; बधू-
 ऐश्वर्यम् बध्वैश्वर्यम् ; सरयू-ओघः सरयुओघः ;
 बधू-औदार्यम् बध्वौदार्यम्.

30. When ऋ is followed by any one of the vowels, except ऋ, it changes into र्, which joins the preceding consonant, and is joined by the vowel following ; as, पितृ-अनुमतिः पितनुमतिः ; पितृ-आदेशः पित्तादेशः ; पितृ-इच्छा पितिच्छा ; पितृ-ईहितम् पित्तीहितम् ; पितृ-उपदेशः पितुपदेशः ; पितृ-ऊहः पितूहः ; पितृ-एषणा पितेषणा ; पितृ-ऐश्वर्यम् पित्वैश्वर्यम् ; पितृ-ओकः पित्लोकः ; पितृ-औदार्यम् पित्वौदार्यम्.

31. When ए is followed by any one of the vowels, it changes into अय्, of which अ joins the preceding consonant, and य् the vowel following ; as, शे-अनम् शयनम् ; शे-आते

श्याते ; शे-इतम् शयितम् ; शे-ईत शयीत ;
शे-ए शये ; शे-ऐ शयै.

32. When ऐ is followed by any one of the vowels, it changes into आय्, of which आ joins the preceding consonant, and य् the vowel following ; as, विनै-अकः विनायकः ; रै-आ राया ; रै-इ रायि ; रै-ए राये ; रै-ओः रायोः ; रै-औ रायौ.

33. When औ is followed by any one of the vowels, it changes into अव्, of which अ joins the preceding consonant, and व् the vowel following ; as, भो-अनम् भवनम् ; गो-आ गवा ; भो-इता भविता ; गो-ए गवे ; गो-ओः गवोः.

34. When औ is followed by any one of the vowels, it changes into आव्, of which आ joins the preceding consonant, and व् the vowel following ; as, पौ-अकः पावकः ; नौ-आ नावा ; भौ-इनी भाविनी ; भौ-उकः भावुकः ; नौ-ए नावे ; नौ-ओः नावोः ; नौ-औ नावौ.

35. When अ follows a word ending in ए or ओ, it is dropped, but its place is marked by the sign (ऽ) which is called लुप्त (rejected) अकार ; as, कवे-अवेहि कवेऽवेहि ; प्रभो-अनुमहाण प्रभोऽनुमहाण.

CONJUNCTION OF CONSONANTS.

36. त or द, followed by च or छ, changes into च ; as, महत्-चक्रम् महच्चक्रम् ; एतद्-चन्द्रमण्डलम् एतच्चन्द्रमण्डलम् ; महत्-छतम् ; महच्छतम् ; एतद्-छाया एतच्छाया.

37. त or द, followed by ज or झ, changes into ज ; as, भवत्-जीवनम् भवज्जीवनम् ; विपद्-जालम् विपज्जालम् ; महत्-भक्षणम् महज्भक्षणम् ; तद्-भक्तारः तज्भक्तारः.

38. न, followed by ज or झ, changes into ज ; as, महान्-जयः महाजयः ; उद्यन्-भक्तारः उद्यज्भक्तारः.

39. When a word ending in त or द is followed by श, त or द changes into च, and श into छ ; as, जगत्-शरयः जगच्छरयः ; तद्-शरीरम् तच्छरीरम्.

40. When a word ending in न is followed by श, न changes into ज, and श into छ ; as, धावन्-शशः धावज्जशः.

41. When a word ending in त or द is followed by ह, त changes into द, and ह into ध ; as, उत्-हतः उद्धतः ; तद्-हितम् तद्धितम्.

42. न, preceded by च or ज, changes into ज ; as, याच्-ना याज्ना ; यज्-नः यज्जः.

43. त or द, followed by ट or ठ, changes into ट ; as, उत्-टलति उद्धलति ; तद्-टीका तट्टीका ; सत्-ठकारः सट्टकारः ; एतद्-ठकुरः एतट्टकुरः.

44. त or द, followed by ड or ढ, changes

into ड ; as, उत्-डीनः उड्डीनः ; तद्-डिण्डिमः तड्डिण्डिमः ; उत्-ढौकते उड्ढौकते ; एतद्-ढक्का एतड्ढक्का.

45. न, followed by ड or ढ, changes into ण ; as, महान्-डामरः महाण्डामरः ; राजन्-ढौकसे राजणढौकसे.

46. त and थ, preceded by ष, change into ट and ठ, respectively ; as, आक्षप्-तः आक्षष्टः ; षष्-थः षष्ठः.

47. त, द, or न, followed by ल, changes into ल ; but the letter antecedent to न takes up the mark चन्द्रविन्दु ; as, रहत्-ललाटम् रहल्ललाटम् ; एतद्-लीलोद्यानम् एतल्लीलोद्यानम् ; महान्-लामः महाल्लामः.

48. न, terminating a word, when preceded by a short vowel, and followed by any one of the vowels, is doubled ; but no doubling takes place when preceded by a long vowel ;

as, धावन्-अश्वः धावन्नश्वः ; हसन्-आगतः
 हसन्नागतः ; चिन्तयन्-इह चिन्तयन्निह ; सृजन्-
 ईश्वरः सृजन्नीश्वरः ; स्मरन्-उवाच स्मरन्नु-
 वाच ;—महान्-आग्रहः महानाग्रहः ; कवीन्-
 आह्वय कवीनाह्वय.

49. न, terminating a word, when followed
 by च or छ, changes into अनुस्वार, and च
 and छ into श्च and श्छ ; as, दृत्यन्-चकोरः
 दृत्यंश्चकोरः ; धावन्-छागः धावंश्छागः.

50. न, terminating a word, when followed
 by ट or ठ, changes into अनुस्वार, and ट
 and ठ into ढ and ढ ; as, चलन्-टिट्ठिभः
 चलंढिट्ठिभः ; महान्-ठक्कुरः महंढक्कुरः.

51. न, terminating a word, when followed
 by त or थ, changes into अनुस्वार, and त
 and थ into स्त and स्थ ; as, हसन्-तरति
 हसंस्तरति ; क्षिपन्-द्युत्कारम् क्षिपंस्थुत्कारम्.

52. म, terminating a word, when followed

by an अन्तःस्थ or उष्मवर्ण, changes into अनुस्वार ; as, सत्वरम्-याति सत्वरं याति ; करुणम्-रोदिति करुणं रोदिति ; विद्याम्-लभते विद्यां लभते ; भारम्-वहति भारं वहति ; शय्यायाम्-शेते शय्यायां शेते ; कष्टम्-सहते कष्टं सहते ; मधुरम्-हसति मधुरं हसति.

53. म, terminating a word, when followed by a स्पर्शवर्ण, changes optionally into अनुस्वार, or into the fifth letter of that class to which the consonant following belongs ; as, किम्-करोषि किं करोषि, किङ्करोषि ; गृहम्-गच्छ गृहं गच्छ, गृहङ्गच्छ ; क्षिप्रम्-चलति क्षिप्रं चलति, क्षिप्रञ्चलति ; शत्रुम्-जहि शत्रुं जहि, शत्रुञ्जहि ; नदीम्-तरति नदीं तरति नदीन्तरति ; धनम्-ददाति धनं ददाति, धनन्ददाति ; स्तनम्-धयति स्तनं धयति, स्तनन्धयति ; गुरुम्-नमति गुरुं नमति, गुरुन्नमति ; चन्द्रम्-पश्यति चन्द्रं पश्यति, चन्द्रम्पश्यति ; किम्-फलम् किं फलम्, किम्फलम् ;

सत्यम्-ब्रूयात् सत्यं ब्रूयात्, सत्यम्ब्रूयात् ;
 मधुरम्-भाषते मधुरं भाषते, मधुरम्भाषते ;
 शास्त्रम्-मीमांसते शास्त्रं मीमांसते, शास्त्र-
 म्मीमांसते.

54. छ, preceded by a vowel, changes into
 च्छ ; as, अव-छेदः अवच्छेदः ; परि-छदः परि-
 च्छदः ; बदरी-छाया बदरीच्छाया ; तरु-छाया
 तरुच्छाया.

55. क, terminating a word, when followed
 by a vowel, the third or fourth letter of a
 class, or by य र ल व ह, changes into ग ; as,
 दिक्-अन्तः दिगन्तः ; वाक्-आडम्बरः वागा-
 डम्बरः ; त्वक्-इन्द्रियम् त्वगिन्द्रियम् ; वाक्-
 ईशः वागीशः ; सम्यक्-उक्तम् सम्यगुक्तम् ; धिक्-
 ऋणकारिणम् धिगृणकारिणम् ; प्राक्-एव प्रागेव ;
 धिक्-ऐश्वर्यमत्तम् धिगैश्वर्यमत्तम् ; सम्यक्-
 ओजः सम्यगोजः ; वाक्-औचित्यम् वागौचित्यम् ;
 दिक्-गजः दिग्गजः ; प्राक्-घनोदयः प्राग्घनो-
 दयः ; वाक्-जालम् वाग्जालम् ; सम्यक्-

भङ्गारः सम्यग्भङ्गारः ; सम्यक्-डयते सम्य-
 ङडयते ; सम्यक्-ढौकते सम्यग्ढौकते ; वाक्-
 दानम् वाग्दानम् ; धिक्-धनगर्वितम् धिग्धन-
 गर्वितम् ; वाक्-बाङ्गल्यम् वाग्बाङ्गल्यम् ; दिक्-
 भागः दिग्भागः ; धिक्-याचकम् धिग्याचकम् ;
 वाक्-रोधः वाग्रोधः ; धिक्-लोभिनम् धिम्लो-
 भिनम् ; सम्यक्-वदति सम्यग्वदति ; दिक्-हस्ती
 दिग्हस्ती (1).

56. त, terminating a word, when followed
 by a vowel, or ग घ द ध ब भ य र व,
 changes into द ; as, जगत्-अन्तः जगदन्तः ;
 जगत्-आदिः जगदादिः ; जगत्-इन्द्रः जगदिन्द्रः ;
 जगत्-ईशः जगदीशः ; भवत्-उक्तम् भवदुक्तम् ;
 भवत्-ऊहनम् भवदूहनम् ; भवत्-ऊणम् भव-
 दूणम् ; जगत्-एतत् जगदेतत् ; महत्-ऐश्वर्यम्
 महदैश्वर्यम् ; महत्-ओजः महदोजः ; महत्-
 औषधम् महदौषधम् ; दृहत्-गहनम् दृहद्गहनम् ;

---

(1) ह, preceded by क, changes optionally into घ ;
 as, दिग्घस्ती, दिग्हस्ती.

टहत्-घटः टहट्टः ; भवत्-दर्शनम् भवद्दर्शनम् ;
 महत्-धनुः महद्धनुः ; जगत्-बन्धुः जगद्बन्धुः ;
 महत्-भयम् महद्भयम् ; टहत्-यानम् टह-
 दूयानम् ; टहत्-रथः टहट्रथः ; महत्-वनम्
 महद्वनम्.

57. च, ट, and प, terminating a word, when followed by a vowel, the third or fourth letter of a class, or by य र ल व ह, change into ज, ड, and ब, respectively ; as,
 अच्-अन्तः अजन्तः ; अच्-वत् अव्वत् ; परि-
 ब्राट्-अयम् परिव्राडयम् ; परिव्राट्-आगतः
 परिव्राडागतः ; परिव्राट्-उवाच परिव्राडुवाच ;
 परिव्राट्-गच्छति परिव्राङ्गच्छति ; परिव्राट्-
 वदति परिव्राड्वदति ; परिव्राट्-हसति परि-
 ब्राड्हसति (2) ; अप्-इन्धनम् अबिन्धनम् ;
 अप्-घटः अब्घटः ; अप्-जम् अजम् ; अप्-

---

(2) ह, preceded by ट, changes optionally into ढ ;
 as, परिव्राड्हसति, परिव्राड्हसति.

भक्षः अभक्षः ; अप्-वासः अवासः ; अप्-हरणम् अब्हरणम् (3).

58. The first letter of a class, terminating a word, when followed by न or म, changes optionally into the fifth or third ; as, दिक्-नागः दिङ्नागः, दिग्नागः ; अच्-नास्ति अज्नास्ति, अज्नास्ति ; मधुलिट्-नर्हति मधुलिण्-नर्हति, मधुलिङ्-नर्हति ; जगत्-नाथः जगन्नाथः, जगद्नाथः ; अप्-नदी अन्नदी, अब्-नदी ; प्राक्-मुखः प्राङ्मुखः, प्राग्मुखः ; अच्-मध्यम् अज्मध्यम्, अज्मध्यम् ; मधुलिट्-मत्तः मधुलिण्-मत्तः, मधुलिङ्-मत्तः ; भवत्-मतम् भवन्मतम्, भवद्मतम् ; अप्-मानम् अम्मानम्, अब्मानम्.

59. The first letter of a class, terminating a word, when followed by the affix मय or मात्र, changes only into the fifth ; as, वाक्-

---

(3) ह, preceded by प, changes optionally into भ ; as, अब्भरणम्, अब्हरणम्.

मयम् वाङ्मयम् ; चित्-मयम् चिन्मयम् ; अप्-
मयम् अम्भयम् ; अच्-मात्रम् अज्मात्रम् ;
मधुलिट्-मात्रम् मधुलिण्मात्रम्.

60. द्, terminating a word, when followed by न or म, changes *optionally* into न ; but when followed by the affix मय or मात्र, it changes *only* into न ; as, तद्-नीरम् तद्वीरम्, तद्वनीरम् ; एतद्-मानसम् एतन्मानसम्, एतद्-मानसम् ;—तद्-मयम् तन्मयम् ; एतद्-मात्रम् एतन्मात्रम्.

61. विसर्ग, followed by च or छ, changes into श ; as, पूर्णः-चन्द्रः पूर्णश्चन्द्रः ; धावितः-छागः धावितश्छागः.

62. विसर्ग, followed by ट or ठ changes into ष ; as, भीतः-टलति भीतष्टलति ; स्थिरः-ठक्कुरः स्थिरष्ठक्कुरः.

63. विसर्ग, followed by त or थ, changes into स ; as, उन्नतः-तरुः उन्नतस्तरुः ; क्षिप्तः-थुत्कारः क्षिप्तस्थुत्कारः.

64. विसर्ग, when both preceded as well as followed by अ, blends with the preceding अ and becomes ओ, which joins the antecedent consonant, and the अ following is dropped ; as, नरः-अयम् नरोऽयम् ; वेदः-अधीतः वेदोऽधीतः.

65. विसर्ग, preceded by अ, and followed by the third, fourth, or fifth letter of a class, or by य र ल व ह, blends with the preceding अ and becomes ओ, which joins the antecedent consonant ; as, शोभनः-गन्धः शोभनो गन्धः ; नूतनः-घटः नूतनो घटः ; सद्यः-जातः सद्यो जातः ; मधुरः-भङ्गारः मधुरो भङ्गारः ; नवः-डमरुः नवो डमरुः ; गजः-ढौकते गजो ढौकते ; मूर्धन्यः-णकारः मूर्धन्यो णकारः ; निर्वाणः-दीपः निर्वाणो दीपः ; अश्वः-धावति अश्वो धावति ; उन्नतः-नगः उन्नतो नगः ; हृदः-बन्धः हृदो बन्धः ; अकुतः-भयः अकुतोभयः ; अतीतः-मासः अतीतो मासः ; कृतः-यत्नः कृतो यत्नः ; शान्तः-रोषः शान्तो रोषः ; कृतः-लोभः कृतो

लोभः ; शीतः-वायुः शीतो वायुः ; वामः-
हस्तः वामो हस्तः.

66. विसर्ग, preceded by अ, and followed by any one of the vowels, except अ, is rejected, and no *sandhi* takes place after the rejection ; as, कुतः-आगतः कुत आगतः ; नरः-इव नर इव ; कः-ईहते क ईहते ; चन्द्रः-उदेति चन्द्र उदेति ; इतः-ऊर्ध्वम् इत ऊर्ध्वम् ; देवः-ऋषिः देव ऋषिः ; उच्चारितः-लृकारः उच्चारित लृकारः ; कः-एषः क एषः ; कुतः-ऐक्यम् कुत ऐक्यम् ; रक्तः-ओष्ठः रक्त ओष्ठः ; रात्रः-औदार्यम् रात्र औदार्यम्.

67. विसर्ग, preceded by आ, and followed by a vowel, the third, fourth, or fifth letter of a class, or by य र ल व ह, is rejected, and no *sandhi* takes place after the rejection ; as, अश्वः-अमी अश्वः अमी ; गजाः-इमे गजा इमे ; ताराः-उदिताः तारा उदिताः ; गताः-ऋषयः गता ऋषयः ; नराः-एते नरा एते ; हताः-गजाः

हता गजाः ; कृताः-घटाः कृता घटाः ; पुत्राः-
जाताः पुत्रा जाताः ; मधुराः-भङ्गाराः ; मधुरा
भङ्गाराः ; नवाः-उमरवः नवा उमरवः ; गजाः-
ढौकन्ते गजा ढौकन्ते ; निर्वाणाः-दीपाः निर्वाणा
दीपाः ; अश्वाः-धावन्ति अश्वा धावन्ति ;
उन्नताः-नगाः उन्नता नगाः ; वृढाः-बन्धाः वृढा
बन्धाः ; नराः-भीताः नरा भीताः ; अतीताः-
मासाः अतीता मासाः ; छात्राः-यतन्ते छात्रा
यतन्ते ; एताः-रथ्याः एता रथ्याः ; नराः-लभन्ते
नरा लभन्ते ; वाताः-वान्ति वाता वान्ति ;
वालकाः-हसन्ति वालका हसन्ति.

68. विसर्ग, preceded by any one of the
vowels, except अ and आ, and followed by a
vowel, the third, fourth, or fifth letter of a
class, or by य र ल व ह, changes into र ;
as, कविः-अयम् कविरयम् ; गतिः-इयम् गति-
रियम् ; रविः-उदेति रविरुदेति ; श्रीः-असौ
श्रीरसौ ; सुधीः-एषः सुधीरेषः ; बन्धुः-आगतः
बन्धुरागतः ; गुरुः-उवाच गुरुवाच ; भूः-

इयम् भूरियम्; बधूः-एषा बधूरेषा; मातृः-
 अर्चय मातृर्चय; दुहितुः-आह्वय दुहितृराह्वय;
 रवेः-उदयः रवेरुदयः; तैः-उक्तम् तैरुक्तम्;
 विधोः-अस्तगमनम् विधोरस्तगमनम्; प्रभोः-
 आदेशः प्रभोरादेशः; गौः-अयम् गौरयम्;
 ऋषिः-गच्छति ऋषिर्गच्छति; हविः-प्राणम्
 हविर्प्राणम्; गुरुः-जयति गुरुर्जयति; हतैः-
 भङ्गारैः हतैर्भङ्गारैः; नवैः-उमरुभिः नवै-
 र्उमरुभिः; गौः-ढौकते गौढौकते; रवेः-दर्शनम्
 रवेर्दर्शनम्; निः-धनः निर्धनः; दुः-नीतिः
 दुर्नीतिः; निः-बन्धः निर्बन्धः; निः-भयः
 निर्भयः; मुञ्जः-मुञ्जः मुञ्जर्मुञ्जः; वहिः-योगः
 वहिर्योगः; विधुः-लीयते विधुर्लीयते; वायुः-
 वाति वायुर्वाति; शिशुः-हसति शिशुर्हसति.

69. If विसर्ग, being a substitute of र, and
 preceded by अ, be followed by a vowel, the
 third, fourth, or fifth letter of a class, or by
 य र ल व ह, it changes into र; as, पुनः-
 अपि पुनरपि; पुनः-आगतः पुनरागतः; प्रातः-

इहागतः प्रातरिहागतः ; प्रातः-एव प्रातरेव ;
 अन्तः-धानम् अन्तर्धानम् ; स्वः-गतः स्वर्गतः ;
 आतः-आगच्छ आतरागच्छ ; पितः-अनुमन्यस्व
 पितरनुमन्यस्व ; मातः-देहि मातर्देहि ; जामातः-
 वद जामातर्वद ; दुहितः-याहि दुहितर्याहि.

70. र, followed by र, is rejected, and the antecedent short vowel made long ; as,
 पितः-रक्ष पितारक्ष ; निः-रसः नीरसः ; निः-
 रोगः नीरोगः ; विधुः-राजते विधूराजते ;
 मातुः-रोदनम् मातूरोदनम्.

71. The words सः and एषः, followed by any letter except अ, reject the विसर्ग affixed to them, and no *sandhi* takes place after the rejection ; as, सः-आगतः स आगतः ; सः-
 इच्छति स इच्छति ; सः-ईहते स ईहते ; सः-
 उवाच स उवाच ; सः-करोति स करोति ;
 सः-गच्छति स गच्छति ; सः-चलति स चलति ;
 सः-हसति स हसति ;—एषः-आयाति एष
 आयाति ; एषः-एति ; एष एति ; एषः-धावति
 एष धावति ; एषः-रोदति एष रोदति ; एषः-

वदति एष वदति ; एषः-शेते एष शेते ; एषः-
सहते एष सहते.

72. The word भोः, followed by a vowel, the third, fourth, or fifth letter of a class, or by य, र, ल, व, ह, rejects the विसर्ग affixed to it, and no *sandhi* takes place after the rejection ; as, भोः-अम्बरीष भो अम्बरीष ; भोः-ईशान भो ईशान ; भोः-उमापते भो उमापते ; भोः-गदाधर भो गदाधर ; भोः-जनमेजय भो जनमेजय ; भोः-दामोदर भो दामोदर ; भोः-माधव भो माधव ; भोः-यदुपते भो यदुपते.

CHANGE OF न INTO ण.

73. The Dental न, following ऋ, ॠ, र, or ष, changes into the Cerebral ण ; as, वृषाम्, तिसृषाम्, चतसृषाम् ;—नृषाम्, आतृषाम्, दातृषाम् ;—विकीर्णम्, विस्तीर्णम्, चतुर्णाम् ;—दोष्णा, पुष्णाति, मुष्णाति.

74. The change of न into ण is not precluded by the intervention of vowels, of the letters of the कवर्ग and पवर्ग, of य, व, ह, and of अनुस्वार, whether occurring singly or in any combination whatever ; as, करणम्, कराणाम्, करिषा, गुरुषा, परेण ;—अर्केण, मूर्खेण, मृगेण ; दीर्घेण ;—दर्पेण, रेफेण, दर्भेण, द्रुमेण ;—रयेण, गर्वेण, ग्रहाणाम् ;—दृढेणम्.

75. When any other letter intervenes, न does not change into ण ; as, अर्चना, मूर्च्छना, अर्जनम्, किरीटेन, षष्ठेन, मृडेन, दृढेन, वर्षानाम्, आर्त्तेन, अर्थेन, विमर्द्देन, अर्द्धेन, विरलेन, स्पर्शेन, रसेन.

76. न, combined with त, थ, द, ध, प, or भ, does not change into ण ; as, कन्तति, ग्रन्थनम्, वृन्दः, रुन्वन्ति, तद्गोति, क्षुब्धाति.

77. Final न् does not change into ण् ; as, गरान्, हरीन्, गुरुन्, भ्रातृन्.

CHANGE OF स INTO ष.

78. The Dental स of प्रत्यय (affixes and terminations), preceded by any of the vowels, except अ and आ, or by क or र, is, in the middle of a word, changed into the Cerebral ष; as, मुनिषु, गुणिषु, नदीषु, सुधीषु, साधुषु, गुरुषु, प्रतिभूषु, बधूषु, भ्रातृषु, स्वसृषु, सर्वेषाम्, अन्येषाम्, गोषु, द्योषु, म्लोषु नौषु;—वाक्षु, दिक्षु;—चतुर्षु, गीर्षु.

79. The change of स into ष is not precluded by the intervention of अनुस्वार (4) or विसर्ग; as, हवींषि, धनूंषि; आशीःषु, धनुःषु.

(4) i. e. अनुस्वार occurring only in the plural terminations of the First and Second classes of neuter bases, and no where else; as, पृच्छु.

DECLENSION.

80. There are seven classes of Inflectional terminations (विभक्ति) of nouns, pronouns, and adjectives ; viz:—

प्रथमा	First	class.
द्वितीया	Second	„
तृतीया	Third	„
चतुर्थी	Fourth	„
पञ्चमी	Fifth	„
षष्ठी	Sixth	„
सप्तमी	Seventh	„

Each class has three numbers, Singular, Dual, and Plural. These terminations are attached to the inflective base. They are called सुप्, and the base inflected is called a सुवन्तपद.

81. The Inflectional terminations are as follows:—

	Singular.	Dual.	Plural.
First class.	:	औ	अः
Second „	अम्	औ	अः

Third class.	अ	भ्याम्	भिः
Fourth „	ए	भ्याम्	भ्यः
Fifth „	अः	भ्याम्	भ्यः
Sixth „	अः	ओः	आम्
Seventh „	इ	ओः	सु

82. In address, bases take the terminations of the First class, with a slight modification in the singular number only.

83. In forming the inflections, the base undergoes certain changes in some instances, and the terminations in others.

EXAMPLES.

BASES ENDING IN VOWELS.

MASCULINE.

नर ENDING IN अ.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	नरः	नरौ	नराः
Second „	नरम्	नरौ	नरान्

Third class.	नरे	नराभ्याम्	नरैः
Fourth „	नराय	नराभ्याम्	नरेभ्यः
Fifth „	नरात्	नराभ्याम्	नरेभ्यः
Sixth „	नरस्य	नरयोः	नराणाम्
Seventh „	नरे	नरयोः	नरेषु
Address.	नर		

Almost all bases of the masculine gender, ending in अ, except अल्प, &c., and द्वितीय and तृतीय, are declinable like नर. अल्प, &c., (5) differ only in the plural termination of the First class; as, अल्पे, अल्पाः. द्वितीय and तृतीय differ only in the singular terminations of the Fourth, Fifth, and Seventh classes ; as :—

	FOURTH CLASS. <i>Sing.</i>	FIFTH CLASS. <i>Sing.</i>	SEVENTH CLASS. <i>Sing.</i>
द्वितीय {	द्वितीयस्मै द्वितीयाय	{ द्विती यस्मात् द्वितीयात्	{ द्वितीयस्मिन् द्वितीये
तृतीय {	तृतीयस्मै तृतीयाय	{ तृतीयस्मात् तृतीयात्	{ तृतीयस्मिन् तृतीये

(5) अल्प, प्रथम, चरम, अर्द्ध, कतिपय, नेम, द्वय, त्रय, द्वितय, त्रितय, चतुष्टय, &c.

मुनि ENDING IN इ.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	मुनिः	मुनी	मुनयः
Second „	मुनिम्	मुनी	मुनीन्
Third „	मुनिना	मुनिभ्याम्	मुनिभिः
Fourth „	मुनये	मुनिभ्याम्	मुनिभ्यः
Fifth „	मुनेः	मुनिभ्याम्	मुनिभ्यः
Sixth „	मुनेः	मुन्योः	मुनीनाम्
Seventh „	मुनौ	मुन्योः	मुनिषु
Address.	मुने		

All bases of the masculine gender, ending in इ, except पति (6) and सखि, are declinable like मुनि.

पति.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	पतिः	पती	पतयः
Second „	पतिम्	पती	पतीन्

(6) The word पति, when forming a compound with another word, such as, ऋषिपति, भूपति, महीपति, नरपति, &c., is declinable like मुनि.

Third class.	पत्या	पतिभ्याम्	पतिभिः
Fourth „	पत्ये	पतिभ्याम्	पतिभ्यः
Fifth „	पत्युः	पतिभ्याम्	पतिभ्यः
Sixth „	पत्युः	पत्योः	पतीनाम्
Seventh „	पत्यौ	पत्योः	पतिषु
Address.	पते		

सखि.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	सखा	सखायौ	सखायः
Second „	सखायम्	सखायौ	सखीन्
Third „	सख्या	सखिभ्याम्	सखिभिः
Fourth „	सख्ये	सखिभ्याम्	सखिभ्यः
Fifth „	सखुः	सखिभ्याम्	सखिभ्यः
Sixth „	सखुः	सख्योः	सखीनाम्
Seventh „	सख्यौ	सख्योः	सखिषु
Address.	सखे		

— — — — —

सुधी ENDING IN ई.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	सुधीः	सुधियौ	सुधियः
Second „	सुधियम्	सुधियौ	सुधियः
Third „	सुधिया	सुधीभ्याम्	सुधीभिः
Fourth „	सुधिये	सुधीभ्याम्	सुधीभ्यः
Fifth „	सुधियः	सुधीभ्याम्	सुधीभ्यः
Sixth „	सुधियः	सुधियोः	सुधियाम्
Seventh „	सुधियि	सुधियोः	सुधीषु
Address.	सुधीः		

Almost all bases of the masculine gender, ending in ई, except सेनानी, अग्रणी, ग्रामणी, &c., are declinable like सुधी.

सेनानी.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	सेनानीः	सेनान्यौ	सेनान्यः
Second „	सेनान्यम्	सेनान्यौ	सेनान्यः
Third „	सेनान्या	सेनानीभ्याम्	सेनानीभिः

Fourth class.	सेनान्ये	सेनानीभ्याम्	सेनानीभ्यः
Fifth	„	सेनान्यः	सेनानीभ्याम् सेनानीभ्यः
Sixth	„	सेनान्यः	सेनान्योः सेनान्याम्
Seventh	„	सेनान्याम्	सेनान्योः सेनानीषु
Address.	सेनानीः		

अग्रणी, ग्रामणी, &c., are declinable like सेनानी.

साधु ENDING IN उ.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	साधुः	साधू	साधवः
Second	„ साधुम्	साधू	साधून्
Third	„ साधुना	साधुभ्याम्	साधुभिः
Fourth	„ साधवे	साधुभ्याम्	साधुभ्यः
Fifth	„ साधोः	साधुभ्याम्	साधुभ्यः
Sixth	„ साधोः	साध्वोः	साधूनाम्
Seventh	„ साधौ	साध्वोः	साधुषु
Address.	साधो		

Almost all bases of the masculine gender, ending in उ, are declinable like साधु.

प्रतिभू ENDING IN ऊ.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	प्रतिभूः	प्रतिभुवौ	प्रतिभुवः
Second „	प्रतिभुवम्	प्रतिभुवौ	प्रतिभुवः
Third „	प्रतिभुवा	प्रतिभूभ्याम्	प्रतिभूभिः
Fourth „	प्रतिभुवे	प्रतिभूभ्याम्	प्रतिभूभ्यः
Fifth „	प्रतिभुवः	प्रतिभूभ्याम्	प्रतिभूभ्यः
Sixth „	प्रतिभुवः	प्रतिभुवोः	प्रतिभुवाम्
Seventh „	प्रतिभुवि	प्रतिभुवोः	प्रतिभूषु
Address.	प्रतिभूः		

Almost all bases of the masculine gender, ending in ऊ, are declinable like प्रतिभू.

दातृ ENDING IN ऋ.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	दाता	दातारौ	दातारः
Second „	दातारम्	दातारौ	दातृन्
Third „	दात्रा	दातृभ्याम्	दातृभिः

Fourth class.	दाते	दातव्याम्	दातव्यः
Fifth „	दातुः	दातव्याम्	दातव्यः
Sixth „	दातुः	दातोः	दातृणाम्
Seventh „	दातरि	दातोः	दातृषु
Address.	दातः		

All bases of the masculine gender, ending in ऋ, except आतृ, पितृ, जामातृ, देवृ, सव्येष्टृ, and वृ, are declinable like दातृ.

आतृ.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	आता	आतरौ	आतरः
Second „	आतरम्	आतरौ	आतृन्
Third „	आता	आतव्याम्	आतभिः
Fourth „	आते	आतव्याम्	आतव्यः
Fifth „	आतुः	आतव्याम्	आतव्यः
Sixth „	आतुः	आतोः	आतृणाम्
Seventh „	आतरि	आतोः	आतृषु
Address.	आतः		

पितृ, जामातृ, देह, सव्येष्टृ, and वृ, are declinable like भ्रातृ, with this difference only, that वृ optionally assumes two forms in the plural termination of the Sixth class ; as, वृषाम्, वृषाम्.

गो ENDING IN ओ.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	गौः	गावौ	गावः
Second „	गाम्	गावौ	गाः
Third „	गवा	गोभ्याम्	गोभिः
Fourth „	गवे	गोभ्याम्	गोभ्यः
Fifth „	गोः	गोभ्याम्	गोभ्यः
Sixth „	गोः	गवोः	गवाम्
Seventh „	गवि	गवोः	गोषु
Address.	गौः		

All bases of the masculine gender, ending in ओ, are declinable like गो.

स्त्री ENDING IN औ.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	स्त्रीः	स्त्रावौ	स्त्रावः
Second „	स्त्रावम्	स्त्रावौ	स्त्रावः
Third „	स्त्रावा	स्त्रीभ्याम्	स्त्रीभिः
Fourth „	स्त्रावे	स्त्रीभ्याम्	स्त्रीभ्यः
Fifth „	स्त्रावः	स्त्रीभ्याम्	स्त्रीभ्यः
Sixth „	स्त्रावः	स्त्रावोः	स्त्रावाम्
Seventh „	स्त्रावि	स्त्रावोः	स्त्रीषु
Address.	स्त्रीः		

All bases of the masculine gender, ending in औ, are declinable like स्त्री.

FEMININE.

लता ENDING IN आ.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	लता	लते	लताः
Second „	लताम्	लते	लताः

Third class.	लतया	लताभ्याम्	लताभिः
Fourth „	लतायै	लताभ्याम्	लताभ्यः
Fifth „	लतायाः	लताभ्याम्	लताभ्यः
Sixth „	लतायाः	लतयोः	लतानाम्
Seventh „	लतायाम्	लतयोः	लतासु
Address.	लते		

All bases of the feminine gender, ending in आ, except अम्बा, द्वितीया, तृतीया, and जरा, are declinable like लता. अम्बा differs only in the singular termination in address ; as, हे अम्ब. द्वितीया and तृतीया differ only in the singular termination of the Fourth, Fifth, Sixth, and Seventh classes, in which they optionally assume two forms ; as :—

FOURTH CLASS. FIFTH CLASS. SIXTH CLASS. SEVENTH CLASS.

Sing.

Sing.

Sing.

Sing.

द्वितीयस्य { द्वितीयस्याः { द्वितीयस्याः { द्वितीयस्याम् }
द्वितीयायै { द्वितीयायाः { द्वितीयायाः { द्वितीयायाम् }

तृतीया is declinable like द्वितीया.

जरा.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	जरा	{ जरसौ जरे	{ जरसः जराः
Second "	{ जरसम् जराम्	{ जरसौ जरे	{ जरसः जराः
Third "	{ जरसा जरया	जराभ्याम्	जराभिः
Fourth "	{ जरसे जरायै	जराभ्याम्	जराभ्यः
Fifth "	{ जरसः जरायाः	जराभ्याम्	जराभ्यः
Sixth "	{ जरसः जरायाः	{ जरसोः जरयोः	{ जरसाम् जराबाम्
Seventh "	{ जरसि जरायाम्	{ जरसोः जरयोः	जरासु
Address.	जरे		

मति ENDING IN इ.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	मतिः	मती	मतयः
Second „	मतिम्	मती	मतीः
Third „	मत्या	मतिभ्याम्	मतिभिः
Fourth „	मतैः, मतये	मतिभ्याम्	मतिभ्यः
Fifth „	मत्याः, मतेः	मतिभ्याम्	मतिभ्यः
Sixth „	मत्याः, मतेः	मत्योः	मतीनाम्
Seventh „	मत्याम्, मतौ	मत्योः	मतिषु
Address.	मते		

∴ All bases of the feminine gender, ending in इ, are declinable like मति.

नदी ENDING IN ई.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	नदी	नद्यौ	नद्यः
Second „	नदीम्	नद्यौ	नदीः
Third „	नद्या	नदीभ्याम्	नदीभिः

Fourth class.	नद्यै	नदीभ्याम्	नदीभ्यः
Fifth	„ नद्याः	नदीभ्याम्	नदीभ्यः
Sixth	„ नद्याः	नद्योः	नदीनाम्
Seventh	„ नद्याम्	नद्योः	नदीषु
Address.	नदि		

Almost all bases of the feminine gender, ending in ई, except लक्ष्मी, श्री, ह्री, धी, भी, and स्त्री, are declinable like नदी. लक्ष्मी differs only in the singular termination of the First class, and of address ; as, लक्ष्मीः ; हे लक्ष्मीः.

श्री.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	श्रीः	श्रियौ	श्रियः
Second	„ श्रियम्	श्रियौ	श्रियः
Third	„ श्रिया	श्रीभ्याम्	श्रीभिः
Fourth	„ श्रियै, श्रिये	श्रीभ्याम्	श्रीभ्यः
Fifth	„ श्रियाः, श्रियः	श्रीभ्याम्	श्रीभ्यः
Sixth	„ श्रियाः, श्रियः	श्रियोः	{ श्रीभ्याम् श्रियाम्

Seventh class. त्रियाम्, त्रियि त्रियोः त्रीषु

Address. त्रीः

ह्री, धी, and भी, are declinable like त्री.

स्त्री.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	स्त्री	स्त्रियौ	स्त्रियः
Second „	{ स्त्रियम् स्त्रीम्	स्त्रियौ	{ स्त्रियः स्त्रीः
Third „	स्त्रिया	स्त्रीभ्याम्	स्त्रीभिः
Fourth „	स्त्रियै	स्त्रीभ्याम्	स्त्रीभ्यः
Fifth „	स्त्रियाः	स्त्रीभ्याम्	स्त्रीभ्यः
Sixth „	स्त्रियाः	स्त्रियोः	स्त्रीणाम्
Seventh „	स्त्रियाम्	स्त्रियोः	स्त्रीषु
Address.	स्त्रि		

धेनु ENDING IN उ.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	धेनुः	धेनू	धेनवः
Second „	धेनुम्	धेनू	धेनूः

Third class.	धेन्वा	धेनुभ्याम्	धेनुभिः
Fourth	„ धेन्वै, धेनवे	धेनुभ्याम्	धेनुभ्यः
Fifth	„ धेन्वाः, धेनोः	धेनुभ्याम्	धेनुभ्यः
Sixth	„ धेन्वाः, धेनोः धेन्वोः		धेनूनाम्
Seventh	„ धेन्वाम्, धेनौ धेन्वोः		धेनुषु
Address.	धेनो		

All bases of the feminine gender, ending in उ, are declinable like धेनु.

बधू ENDING IN ऊ.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	बधूः	बध्वौ	बध्वः
Second	„ बधूम्	बध्वौ	बधूः
Third	„ बध्वा	बधूभ्याम्	बधूभिः
Fourth	„ बध्वै	बधूभ्याम्	बधूभ्यः
Fifth	„ बध्वाः	बधूभ्याम्	बधूभ्यः
Sixth	„ बध्वाः	बध्वोः	बधूनाम्
Seventh	„ बध्वाम्	बध्वोः	बधूषु
Address.	बधु		

All bases of the feminine gender, ending in ऊ, except भू, भू, सुभू, &c., are declinable like वधू.

भू.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	भूः	भुवौ	भुवः
Second „	भुवम्	भुवौ	भुवः
Third „	भुवा	भूभ्याम्	भूभिः
Fourth „	भुवै, भुवे	भूभ्याम्	भूभ्यः
Fifth „	भुवाः, भुवः	भूभ्याम्	भूभ्यः
Sixth „	भुवाः, भुवः	भुवोः	{ भूनाम् भुवाम्
Seventh „	भुवाम्, भुवि	भुवोः	भूष
Address.	भूः		

भू and सुभू are declinable like भू, except that सुभू differs only in the singular termination in address ; as, हे सुभू.

मातृ ENDING IN ॠ.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	माता	मातरौ	मातरः
Second „	मातरम्	मातरौ	मातृः
Third „	मात्रा	मातृभ्याम्	मातृभिः
Fourth „	मात्रे	मातृभ्याम्	मातृभ्यः
Fifth „	मातुः	मातृभ्याम्	मातृभ्यः
Sixth „	मातुः	मात्रोः	मातृषाम्
Seventh „	मातरि	मात्रोः	मातृषु
Address.	मातः		

All bases of the feminine gender, ending in ॠ, except स्वस्व, are declinable like मातृ.

स्वस्व.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	स्वसा	स्वसारौ	स्वसारः
Second „	स्वसारम्	स्वसारौ	

In all other terminations स्वस्व is declinable like मातृ.

BASES ENDING IN ओ AND औ.

All bases of the feminine gender, ending in ओ and औ, are declinable like those of the masculine.

NEUTER.

फल ENDING IN अ.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	फलम्	फले	फलानि
Second „	फलम्	फले	फलानि
Third „	फलेन	फलाभ्याम्	फलैः
Fourth „	फलाय	फलाभ्याम्	फलेभ्यः
Fifth „	फलात्	फलाभ्याम्	फलेभ्यः
Sixth „	फलस्य	फलयोः	फलानाम्
Seventh „	फले	फलयोः	फलेषु
Address.	फल		

Almost all bases of the neuter gender, ending in अ, are declinable like फल.

वारि ENDING IN इ.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	वारि	वारिणी	वारीणि
Second „	वारि	वारिणी	वारीणि
Third „	वारिणा	वारिभ्याम्	वारिभिः
Fourth „	वारिणे	वारिभ्याम्	वारिभ्यः
Fifth „	वारिणः	वारिभ्याम्	वारिभ्यः
Sixth „	वारिणः	वारिणोः	वारीणाम्
Seventh „	वारिणि	वारिणोः	वारिषु
Address.	वारे, वारि		

All neuter bases, being nouns, ending in इ, except अक्षि, अस्थि, सक्थि, and दधि, are declinable like वारि.

अक्षि.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	अक्षि	अक्षिणी	अक्षीणि
Second „	अक्षि	अक्षिणी	अक्षीणि
Third „	अक्षणा	अक्षिभ्याम्	अक्षिभिः

Fourth class.	अक्षणे	अक्षिभ्याम्	अक्षिभ्यः
Fifth „	अक्ष्णाः	अक्षिभ्याम्	अक्षिभ्यः
Sixth „	अक्ष्णाः	अक्ष्णोः	अक्ष्णाम्
Seventh „	{ अक्षिणा अक्षणि	अक्ष्णोः	अक्षिषु
Address.	अक्षे, अक्षि		

अस्थि, सक्थि, and दधि, are declinable like अक्षि.

मधु ENDING IN उ.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	मधु	मधुनी	मधूनि
Second „	मधु	मधुनी	मधूनि
Third „	मधुना	मधुभ्याम्	मधुभिः
Fourth „	मधुने	मधुभ्याम्	मधुभ्यः
Fifth „	मधुनः	मधुभ्याम्	मधुभ्यः
Sixth „	मधुनः	मधुनोः	मधूनाम्
Seventh „	मधुनि	मधुनोः	मधुषु
Address.	मधो, मधु		

All neuter bases, being nouns, ending in उ, are declinable like मधु.

All neuter bases, being adjectives, ending in इ and उ, are declinable like वारि and मधु, respectively, with this difference only, that they optionally assume two forms in the singular termination of the Fourth and Fifth classes, and of address, and in the singular and dual terminations of the Sixth and Seventh classes ; as :—

अनादि.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	अनादि	अनादिनी	अनादीनि
Second „	अनादि	अनादिनी	अनादीनि
Third „	अनादिना	अनादिभ्याम्	अनादिभिः
Fourth „	{ अनादिने अनादये	अनादिभ्याम्	अनादिभ्यः
Fifth „	{ अनादिनः अनादेः	अनादिभ्याम्	अनादिभ्यः

Sixth class. { अनादिनः { अनादिनोः अनादीनाम्
                  { अनादेः { अनाद्योः

Seventh „ { अनादिनि { अनादिनोः अनादिषु
                  { अनादौ { अनाद्योः

Address. { अनादे
                  { अनादि

स्वादु.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	स्वादु	स्वादुनी	स्वादूनि
Second „	स्वादु	स्वादुनी	स्वादूनि
Third „	स्वादुना	स्वादुभ्याम्	स्वादुभिः
Fourth „	{ स्वादुने { स्वादवे	स्वादुभ्याम्	स्वादुभ्यः
Fifth „	{ स्वादुनः { स्वादोः	स्वादुभ्याम्	स्वादुभ्यः
Sixth „	{ स्वादुनः { स्वादोः	{ स्वादुनोः { स्वाद्वोः	स्वादूनाम्

Seventh class.	{ खादुनि खादौ	{ खादुनोः खाद्वोः	खादुषु
Address.	{ खादौ खादु		

धातु ENDING IN ऋ.

	Singular.	Dual.	Plural.
First class.	धातु	धातुणी	धातुणि
Second „	धातु	धातुणी	धातुणि
Third „	{ धातुणा धातु	धातुभ्याम्	धातुभिः
Fourth „	{ धातुणे धातु	धातुभ्याम्	धातुभ्यः
Fifth „	{ धातुणः धातुः	धातुभ्याम्	धातुभ्यः
Sixth „	{ धातुणः धातुः	{ धातुणोः धातुवोः	धातुणाम्

Seventh class.	{ धाट्णि धातरि	{ धाट्णोः धातोः	धाट्णु
Address.	{ धातः धाट्		

All neuter bases, being adjectives, ending in ऋ, are declinable like धाट्. Neuter nouns, ending in ऋ, are seldom met with.

BASES ENDING IN CONSONANTS.

MASCULINE.

जलमुच् ENDING IN च्.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	जलमुक्	जलमुचौ	जलमुचः
Second „	जलमुचम्	जलमुचौ	जलमुचः
Third „	जलमुचा	जलमुग्भ्याम्	जलमुग्भिः
Fourth „	जलमुचे	जलमुग्भ्याम्	जलमुग्भ्यः
Fifth „	जलमुचः	जलमुग्भ्याम्	जलमुग्भ्यः

Sixth class.	जलमुचः	जलमुचोः	जलमुचाम्
Seventh „	जलमुचि	जलमुचोः	जलमुचु
Address.	जलमुक्		

All bases of the masculine gender, ending in च्, except तिर्यच्, &c., are declinable like जलमुच्.

तिर्यच्.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	तिर्यङ्	तिर्यञ्चौ	तिर्यञ्चुः
Second „	तिर्यञ्चम्	तिर्यञ्चौ	तिरञ्चुः
Third „	तिरञ्चा	तिर्यग्भ्याम्	तिर्यग्भिः
Fourth „	तिरञ्चे	तिर्यग्भ्याम्	तिर्यग्भ्यः
Fifth „	तिरञ्चः	तिर्यग्भ्याम्	तिर्यग्भ्यः
Sixth „	तिरञ्चः	तिरञ्चोः	तिरञ्चाम्
Seventh „	तिरञ्चि	तिरञ्चोः	तिर्यञ्चु
Address.	तिर्यङ्		

वणिज् ENDING IN ज्.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	वणिक्	वणिजौ	वणिजः
Second „	वणिजम्	वणिजौ	वणिजः
Third „	वणिजा	वणिग्भ्याम्	वणिग्भिः
Fourth „	वणिजे	वणिग्भ्याम्	वणिग्भ्यः
Fifth „	वणिजः	वणिग्भ्याम्	वणिग्भ्यः
Sixth „	वणिजः	वणिजोः	वणिजाम्
Seventh „	वणिजि	वणिजोः	वणिजु
Address.	वणिक्		

All bases of the masculine gender, ending in ज्, except सम्राज्, देवराज्, विराज्, परिव्राज्, विश्वरुज्, &c., are declinable like वणिज्.

सम्राज्.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	{ सम्राट् सम्राड्	सम्राजौ	सम्राजः
Second „	सम्राजम्	सम्राजौ	सम्राजः

Third class.	सम्नाज	सम्नाड्भ्याम्	सम्नाड्भिः
Fourth „	सम्नाजे	सम्नाड्भ्याम्	सम्नाड्भ्यः
Fifth „	सम्नाजः	सम्नाड्भ्याम्	सम्नाड्भ्यः
Sixth „	सम्नाजः	सम्नाजोः	सम्नाजाम्
Seventh „	सम्नाजि	सम्नाजोः	सम्नाट्सु
Address.	{ सम्नाट् सम्नाड्		

देवराज्, विराज्, परिव्राज्, विश्वराज्,
&c., are declinable like सम्नाज्.

भूभृत् ENDING IN त्.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	भूभृत्	भूभृतौ	भूभृतः
Second „	भूभृतम्	भूभृतौ	भूभृतः
Third „	भूभृता	भूभृद्भ्याम्	भूभृद्भिः
Fourth „	भूभृते	भूभृद्भ्याम्	भूभृद्भ्यः
Fifth „	भूभृतः	भूभृद्भ्याम्	भूभृद्भ्यः
Sixth „	भूभृतः	भूभृतोः	भूभृतान्

Seventh class.	भूयति	भूयतोः	भूयत्सु
Address.	भूयत्		

All bases of the masculine gender, ending in त्, with the exception of those formed by the affixes अत्, स्यत्, मत्, वत्, and तवत्, and of the base महत्, are declinable like भूयत्.

धावत् FORMED BY THE AFFIX अत्.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	धावन्	धावन्तौ	धावन्तः
Second „	धावन्तम्	धावन्तौ	धावतः
Third „	धावता	धावङ्ग्राम्	धावङ्गिः
Fourth „	धावते	धावङ्ग्राम्	धावङ्गयः
Fifth „	धावतः	धावङ्ग्राम्	धावङ्गयः
Sixth „	धावतः	धावतोः	धावताम्
Seventh „	धावति	धावतोः	धावत्सु
Address.	धावन्		

All bases of the masculine gender, formed by the affixes अत् and स्यत्, except जाग्रत्,

शासत्, ददत्, दधत्, बिभ्यत्, &c., are declinable like धावत्.—जायत्, शासत्, &c., are declinable like भूभत्.

श्रीमत् FORMED BY THE AFFIX मत्.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	श्रीमान्	श्रीमन्तौ	श्रीमन्तः
Second „	श्रीमन्तम्	श्रीमन्तौ	श्रीमतः
Third „	श्रीमता	श्रीमङ्ग्राम्	श्रीमङ्गिः
Fourth „	श्रीमते	श्रीमङ्ग्राम्	श्रीमङ्गयः
Fifth „	श्रीमतः	श्रीमङ्ग्राम्	श्रीमङ्गयः
Sixth „	श्रीमतः	श्रीमतोः	श्रीमताम्
Seventh „	श्रीमति	श्रीमतोः	श्रीमत्सु
Address.	श्रीमन्		

All bases of the masculine gender, formed by the affixes मत्, वत्, and तवत्, are declinable like श्रीमत्.

महत्.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	महान्	महान्तौ	महान्तः
Second „	महान्तम्	महान्तौ	
Address.	महन्		

In all other terminations, महत् is declinable like भूभत्.

सुहृद् ENDING IN ह्.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	सुहृत्	सुहृदौ	सुहृदः
Second „	सुहृदम्	सुहृदौ	सुहृदः
Third „	सुहृदा	सुहृद्वयम्	सुहृद्विः
Fourth „	सुहृदे	सुहृद्वयम्	सुहृद्वयः
Fifth „	सुहृदः	सुहृद्वयम्	सुहृद्वयः
Sixth „	सुहृदः	सुहृदोः	सुहृदाम्
Seventh „	सुहृदि	सुहृदोः	सुहृत्सु
Address.	सुहृत्		

All bases of the masculine gender, ending in द्, are declinable like सुहृद्.

लघिमन् ENDING IN अन्.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	लघिमा	लघिमानौ	लघिमानः
Second „	लघिमानम्	लघिमानौ	लघिम्नः
Third „	लघिम्ना	लघिमभ्याम्	लघिमभिः
Fourth „	लघिम्ने	लघिमभ्याम्	लघिमभ्यः
Fifth „	लघिम्नः	लघिमभ्याम्	लघिमभ्यः
Sixth „	लघिम्नः	लघिम्नोः	लघिम्नाम्
Seventh „	{ लघिम्नि लघिमनि	लघिम्नोः	लघिमसु
Address.	लघिमन्		

All bases of the masculine gender, ending in अन्, except आत्मन्, युवन्, मघवन्, श्वन्, &c., are declinable like लघिमन्.

आत्मन्.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	आत्मा	आत्मानौ	आत्मानः
Second „	आत्मानम्	आत्मानौ	आत्मनः
Third „	आत्मना	आत्मभ्याम्	आत्मभिः
Fourth „	आत्मने	आत्मभ्याम्	आत्मभ्यः
Fifth „	आत्मनः	आत्मभ्याम्	आत्मभ्यः
Sixth „	आत्मनः	आत्मनोः	आत्मनाम्
Seventh „	आत्मनि	आत्मनोः	आत्मसु
Address.	आत्मन्		

If bases of the masculine gender, ending in अन्, have the penultimate अ conjoined with म् or व्, associated with another consonant, they are declinable like आत्मन्.

युवन्.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	युवा	युवानौ	युवानः
Second „	युवानम्	युवानौ	यूनः

Third class.	यूना	युवभ्याम्	युवभिः
Fourth „	यूने	युवभ्याम्	युवभ्यः
Fifth „	यूनः	युवभ्याम्	युवभ्यः
Sixth „	यूनः	यूनोः	यूनाम्
Seventh „	यूनि	यूनोः	युवसु
Address.	युवन्		

मघवन्.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	मघवा	मघवानौ	मघवानः
Second „	मघवानम्	मघवानौ	मघोनः
Third „	मघोना	मघवभ्याम्	मघवभिः
Fourth „	मघोने	मघवभ्याम्	मघवभ्यः
Fifth „	मघोनः	मघवभ्याम्	मघवभ्यः
Sixth „	मघोनः	मघोनोः	मघोनाम्
Seventh „	मघोनि	मघोनोः	मघवसु
Address.	मघवन्		

श्वन्.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	श्वः	श्वानौ	श्वानः
Second „	श्वानम्	श्वानौ	श्वनः

Third class.	शुना	खभ्याम्	खभिः
Fourth „	शुने	खभ्याम्	खभ्यः
Fifth „	शुनः	खभ्याम्	खभ्यः
Sixth „	शुनः	शुनोः	शुनाम्
Seventh „	शुनि	शुनोः	खसु
Address.	खन्		

एतहम् ENDING IN हन्.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	एतहा	एतहौ	एतहः
Second „	एतहम्	एतहौ	एतन्मः
Third „	एतन्ना	एतहभ्याम्	एतहभिः
Fourth „	एतन्ने	एतहभ्याम्	एतहभ्यः
Fifth „	एतन्नः	एतहभ्याम्	एतहभ्यः
Sixth „	एतन्नः	एतन्नोः	एतन्नाम्
Seventh „	{ एतन्नि एतहन्नि	एतन्नोः	एतहसु
Address.	एतहम्		

All bases of the masculine gender, ending in हन्, are declinable like दत्तहन्. When हन् is changed into न्न, न does not change into न्.

गुणिन् ENDING IN इन्.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	गुणी	गुणिनौ	गुणिनः
Second „	गुणिनम्	गुणिनौ	गुणिनः
Third „	गुणिना	गुणिभ्याम्	गुणिभिः
Fourth „	गुणिने	गुणिभ्याम्	गुणिभ्यः
Fifth „	गुणिनः	गुणिभ्याम्	गुणिभ्यः
Sixth „	गुणिनः	गुणिनोः	गुणिनाम्
Seventh „	गुणिनि	गुणिनोः	गुणिषु
Address.	गुणिन्		

All bases of the masculine gender, ending in इन्, except पथिन्, मथिन्, and ऋभुचिन्, are declinable like गुणिन्.

पथिन्.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	पथ्याः	पथ्यानौ	पथ्यानः
Second „	पथ्यानम्	पथ्यानौ	पथः
Third „	पथा	पथिभ्याम्	पथिभिः
Fourth „	पथे	पथिभ्याम्	पथिभ्यः
Fifth „	पथः	पथिभ्याम्	पथिभ्यः
Sixth „	पथः	पथोः	पथाम्
Seventh „	पथि	पथोः	पथिषु
Address „	पथ्याः		

मथिन् is declinable like पथिन्.

ऋमुचिन्.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	ऋमुचाः	ऋमुचाणौ	ऋमुचावः
Second „	ऋमुचाणम्	ऋमुचाणौ	
Address „	ऋमुचाः		

In all other terminations, कभुचिन् is declinable like पयिन्.

दोष् ENDING IN ष्.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	दोः	दोषौ	दोषः
Second „	दोषम्	दोषौ	दोषः ।
Third „	दोषा	दोर्भ्याम्	दोर्भिः
Fourth „	दोषे	दोर्भ्याम्	दोर्भ्यः
Fifth „	दोषः	दोर्भ्याम्	दोर्भ्यः
Sixth „	दोषः	दोषोः	दोषाम्
Seventh „	दोषि	दोषोः	दोषु
Address.	दोः		

वेधस् ENDING IN स्.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	वेधाः	वेधसौ	वेधसः
Second „	वेधसम्	वेधसौ	वेधसः

Third class.	वेधसा	वेधोभ्याम्	वेधोभिः
Fourth „	वेधसे	वेधोभ्याम्	वेधोभ्यः
Fifth „	वेधसः	वेधोभ्याम्	वेधोभ्यः
Sixth „	वेधसः	वेधसोः	वेधसाम्
Seventh „	वेधसि	वेधसोः	वेधःसु
Address.	वेधः		

Almost all bases of the masculine gender, ending in स्, except उशनस्, विद्वस्, जन्मिवस्, लघीयस्, पुम्स्, &c., are declinable like वेधस्.

उशनस्.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	उशना		
Address.	{ उशन उशनन् उशनः		

In all other terminations, उशनस् is declinable like वेधस्.

विद्वस्.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	विद्वान्	विद्वਾਂसौ	विद्वਾਂसः
Second „	विद्वਾਂसम्	विद्वਾਂसौ	विदुषः
Third „	विदुषा	विद्वद्भ्याम्	विद्वद्भिः
Fourth „	वदुषे	विद्वद्भ्याम्	विद्वद्भ्यः
Fifth „	विदुषः	विद्वद्भ्याम्	विद्वद्भ्यः
Sixth „	विदुषः	विदुषोः	विदुषाम्
Seventh „	विदुषि	विदुषोः	विद्वत्सु
Address.	विद्वन्		

जग्मिवस्.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	जग्मिवान्	जग्मिवਾਂसौ	जग्मिवਾਂसः
Second „	जग्मिवਾਂसम्	जग्मिवਾਂसौ	जग्मुषः
Third „	जग्मुषा	जग्मिवद्भ्याम्	जग्मिवद्भिः
Fourth „	जग्मुषे	जग्मिवद्भ्याम्	जग्मिवद्भ्यः
Fifth „	जग्मुषः	जग्मिवद्भ्याम्	जग्मिवद्भ्यः
Sixth „	जग्मुषः	जग्मुषोः	जग्मुषाम्
Seventh „	जग्मुषि	जग्मुषोः	जग्मिवत्सु
Address.	जग्मिवन्		

All bases of the masculine gender, formed by the affix वस्, are declinable like जग्मिवस्.

लघीयस्.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	लघीयान्	लघीयांसौ	लघीयांसः
Second „	लघीयांसम्	लघीयांसौ	लघीयसः
Third „	लघीयसा	लघीयोभ्याम्	लघीयोभिः
Fourth „	लघीयसे	लघीयोभ्याम्	लघीयोभ्यः
Fifth „	लघीयसः	लघीयोभ्याम्	लघीयोभ्यः
Sixth „	लघीयसः	लघीयसोः	लघीयसाम्
Seventh „	लघीयसि	लघीयसोः	लघीयःसु
Address.	लघीयन्		

All bases of the masculine gender, formed by the affix ईयस्, are declinable like लघीयस्.

पुम्स्.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	पुमान्	पुमांसौ	पुमांसः
Second „	पुमांसम्	पुमांसौ	पुंसः
Third „	पुंसा	पुंभ्याम्	पुंभिः

Fourth class.	पुंसे	पुंभ्याम्	पुंभ्यः
Fifth	„ पुंसः	पुंभ्याम्	पुंभ्यः
Sixth	„ पुंसः	पुंसोः	पुंसान्
Seventh	„ पुंसि	पुंसोः	पुंसु
Address.	पुमन्		

मधुलिङ् ENDING IN ङ्.

Singular. Dual. Plural.

First class.	{ मधुलिङ् मधुलिङ्	मधुलिङ्गौ	मधुलिङ्गः
Second	„ मधुलिङ्गम्	मधुलिङ्गौ	मधुलिङ्गः
Third	„ मधुलिङ्गा	मधुलिङ्गभ्याम्	मधुलिङ्गभिः
Fourth	„ मधुलिङ्गे	मधुलिङ्गभ्याम्	मधुलिङ्गभ्यः
Fifth	„ मधुलिङ्गः	मधुलिङ्गभ्याम्	मधुलिङ्गभ्यः
Sixth	„ मधुलिङ्गः	मधुलिङ्गोः	मधुलिङ्गान्
Seventh	„ मधुलिङ्गि	मधुलिङ्गोः	मधुलिङ्गसु
Address.	{ मधुलिङ् मधुलिङ्		

All bases of the masculine gender, ending in ह्, except अनडुह्, &c., are declinable like मधुलिह्.

अनडुह्.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	अनड्वान्	अनड्वहौ	अनड्वहः
Second „	अनड्वहम्	अनड्वहौ	अनडुहः
Third „	अनडुहा	अनडुह्याम्	अनडुद्भिः
Fourth „	अनडुहे	अनडुह्याम्	अनडुद्भिः
Fifth „	अनडुहः	अनडुह्याम्	अनडुद्भिः
Sixth „	अनडुहः	अनडुहोः	अनडुहाम्
Seventh „	अनडुहि	अनडुहोः	अनडुत्सु
Address.	अनड्वन्		

FEMININE.

BASES ENDING IN च्, ज्, त्, AND द्.

All bases of the feminine gender, ending in च्, ज्, त्, and द्, are declinable like those of the masculine, *i. e.*

<i>Fem.</i>	<i>Declinable like.</i>	<i>Masc.</i>
वाच्	”	जलमुच्
स्रज्	”	वणिज्
सरित्	”	भूभृत्
आपद्	”	सुहृद्

वीरध् ENDING IN ध्.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	वीरत्	वीरधौ	वीरधः
Second „	वीरधम्	वीरधौ	वीरधः
Third „	वीरधा	वीरझाम्	वीरद्भिः
Fourth „	वीरधे	वीरझाम्	वीरद्भ्यः
Fifth „	वीरधः	वीरझाम्	वीरद्भ्यः
Sixth „	वीरधः	वीरधोः	वीरधाम्
Seventh „	वीरधि	वीरधोः	वीरत्सु
Address.	वीरत्		

All bases of the feminine gender, ending in ध्, are declinable like वीरध्.

अप् ENDING IN प्.

*Used only in the plural.**Plural.*

First class.	आपः
Second „	अपः
Third „	अद्भिः
Fourth „	अद्भ्यः
Fifth „	अद्भ्यः
Sixth „	अपाम्
Seventh „	अप्सु
Address.	आपः

गिर् ENDING IN र्.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	गीः	गिरौ	गिरः
Second „	गिरम्	गिरौ	गिरः
Third „	गिरा	गीर्भ्याम्	गीर्भिः
Fourth „	गिरे	गीर्भ्याम्	गीर्भ्यः
Fifth „	गिरः	गीर्भ्याम्	गीर्भ्यः

Sixth class.	गिरः	गिरोः	गिराम्
Seventh „	गिरि	गिरोः	गीर्षु
Address.	गीः		

पुर.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	पूः	पुरौ	पुरः
Second „	पुरम्	पुरौ	पुरः
Third „	पुरा	पूर्याम्	पूरिभिः
Fourth „	पुरे	पूर्याम्	पूर्यः
Fifth „	पुरः	पूर्याम्	पूर्यः
Sixth „	पुरः	पुरोः	पुराम्
Seventh „	पुरि	पुरोः	पूरुषु
Address.	पूः		

धुर् is declinable like पुर.

दिव् ENDING IN व्.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	द्यौः	दिवौ	दिवः
Second „	दिवम्, द्याम्	दिवौ	दिवः
Third „	दिवा	द्युभ्याम्	द्युभिः
Fourth „	दिवे	द्युभ्याम्	द्युभ्यः
Fifth „	दिवः	द्युभ्याम्	द्युभ्यः
Sixth „	दिवः	दिवोः	दिवाम्
Seventh „	दिवि	दिवोः	द्युषु
Address.	द्यौः		

दिश् ENDING IN श्.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	दिक्	दिशौ	दिशः
Second „	दिशम्	दिशौ	दिशः
Third „	दिशा	दिग्भ्याम्	दिग्भिः
Fourth „	दिशे	दिग्भ्याम्	दिग्भ्यः
Fifth „	दिशः	दिग्भ्याम्	दिग्भ्यः

Sixth class.	दिशः	दिशोः	दिशाम्
Seventh „	दिशि	दिशोः	दिक्षु
Address.	दिक्		

दृश् and स्पृश्, whether used singly, or in compounds with other bases, such as सुदृश्, ईदृश्, तादृश्, बज्जस्पृश्, मन्मस्पृश्, &c., are declinable like दिश्. In the masculine gender also, they are declinable as above.

आशिस् ENDING IN स्.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	आशीः	आशिषौ	आशिषः
Second „	आशिषम्	आशिषौ	आशिषः
Third „	आशिषा	आशीर्भ्याम्	आशीर्भिः
Fourth „	आशिषे	आशीर्भ्याम्	आशीर्भ्यः
Fifth „	आशिषः	आशीर्भ्याम्	आशीर्भ्यः
Sixth „	आशिषः	आशिषोः	आशिषाम्

Seventh class. आशिषि आशिषोः आशिषु

Address. आशीः

BASES ENDING IN इ.

All bases of the feminine gender, ending in इ, except उपानह्, &c., are declinable like those of the masculine.

उपानह्.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	उपानत्	उपानहौ	उपानहः
Second „	उपानहम्	उपानहौ	उपानहः
Third „	उपानहा	उपानङ्ग्राम्	उपानङ्गिः
Fourth „	उपानहे	उपानङ्ग्राम्	उपानङ्गयः
Fifth „	उपानहः	उपानङ्ग्राम्	उपानङ्गयः
Sixth „	उपानहः	उपानहोः	उपानहाम्
Seventh „	उपानहि	उपानहोः	उपानह्यु
Address.	उपानत्		

NEUTER.

असृज् ENDING IN ज्.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	असृक्	असृजी	असृज्नि
Second „	असृक्	असृजी	असृज्नि
Address.	असृक्		

In all other terminations, असृज् is declinable like वणिज्. Almost all bases of the neuter gender, ending in ज्, are declinable like असृज्.

श्रीमत् ENDING IN त्.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	श्रीमत्	श्रीमती	श्रीमन्ति
Second „	श्रीमत्	श्रीमती	श्रीमन्ति
Address.	श्रीमत्.		

In all other terminations, श्रीमत् is declinable like the masculine. Almost all bases of the

neuter gender, ending in त्, except महत्, &c., are declinable like श्रीमत्.

महत्.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	महत्	महती	महान्ति
Second „	महत्	महती	महान्ति
Address.	महत्		

In all other terminations, महत् is declinable like the masculine.

इद् ENDING IN द्.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	इत्	इदी	इन्दि
Second „	इत्	इदी	इन्दि
Address.	इत्		

In all other terminations, इद् is declinable

like सुहृद्. All bases of the neuter gender, ending in हृद्, are declinable like हृद्.

नामन् ENDING IN अन्.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	नाम	नाम्नी, नामनी	नामानि
Second „	नाम	नाम्नी, नामनी	नामानि
Address.	{ नाम नामन्		

In all other terminations, नामन् is declinable like लघिमन्. All bases of the neuter gender, ending in अन्, except कर्मन्, अहन्, &c., are declinable like नामन्.

कर्मन्.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	कर्म	कर्मणी	कर्मणि
Second „	कर्म	कर्मणी	कर्मणि
Address.	{ कर्म कर्मन्		

In all other terminations, कर्मन् is declinable like आत्मन्. If bases of the neuter gender, ending in अन्, have the penultimate अ conjoined with म् or व्, associated with another consonant, they are declinable like कर्मन्.

अहन्.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	अहः	अह्नी, अहनी	अहानि
Second „	अहः	अह्नी, अहनी	अहानि
Third „	अह्ना	अहोभ्याम्	अहोभिः
Fourth „	अह्ने	अहोभ्याम्	अहोभ्यः
Fifth „	अहः	अहोभ्याम्	अहोभ्यः
Sixth „	अहः	अहोः	अहाम्
Seventh „	{ अह्नि अहनि	अहोः	अहःसु
Address.	अहः		

स्थायिन् ENDING IN इन्.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	स्थावि	स्थायिनी	स्थायीनि
Second „	स्थावि	स्थायिनी	स्थायीनि
Address.	स्थायिन्		

In all other terminations, स्थायिन् is declinable like गुचिन्. All bases of the neuter gender, ending in इन्, are declinable like स्थायिन्.

पयस् ENDING IN अस्.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	पयः	पयसी	पयांसि
Second „	पयः	पयसी	पयांसि
Address.	पयः		

In all other terminations, पयस् is declinable like वेधस्. All bases of the neuter gender, ending in अस्, are declinable like पयस्.

हविस् ENDING IN इस्.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	हविः	हविषी	हवींषि
Second „	हविः	हविषी	हवींषि
Third „	हविषा	हविभ्याम्	हविभिः
Fourth „	हविषे	हविभ्याम्	हविर्भ्यः
Fifth „	हविषः	हविभ्याम्	हविर्भ्यः
Sixth „	हविषः	हविषोः	हविषाम्
Seventh „	हविषि	हविषोः	हविःसु
Address.	हविः		

All bases of the neuter gender, ending in इस्, are declinable like हविस्.

धनुस् ENDING IN उस्.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	धनुः	धनुषी	धनूंषि
Second „	धनुः	धनुषी	धनूंषि
Third „	धनुषा	धनुभ्याम्	धनुभिः
Fourth „	धनुषे	धनुभ्याम्	धनुर्भ्यः

Fifth class.	धनुषः	धनुर्भ्याम्	धनुर्भ्यः
Sixth „	धनुषः	धनुषोः	धनुषाम्
Seventh „	धनुषि	धनुषोः	धनुःषु
Address.	धनुः		

All bases of the neuter gender, ending in उस्, are declinable like धनुस्.

PRONOUNS (सर्वनाम).

सर्व.

MASCULINE.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	सर्वः	सर्वौ	सर्वे
Second „	सर्वम्	सर्वौ	सर्वान्
Third „	सर्वेण	सर्वाभ्याम्	सर्वैः
Fourth „	सर्वस्मै	सर्वाभ्याम्	सर्वेभ्यः
Fifth „	सर्वस्मात्	सर्वाभ्याम्	सर्वेभ्यः

Sixth class.	सर्वस्य	सर्वयोः	सर्वेषाम्
Seventh „	सर्वस्मिन्	सर्वयोः	सर्वेषु
Address.	सर्व		

NEUTER.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	सर्वम्	सर्वे	सर्वाणि
Second „	सर्वम्	सर्वे	सर्वाणि
Address.	सर्व		

The rest like the masculine.

FEMININE.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	सर्वा	सर्वे	सर्वाः
Second „	सर्वाम्	सर्वे	सर्वाः
Third „	सर्वया	सर्वाभ्याम्	सर्वाभिः
Fourth „	सर्वस्यै	सर्वाभ्याम्	सर्वाभ्यः
Fifth „	सर्वस्याः	सर्वाभ्याम्	सर्वाभ्यः
Sixth „	सर्वस्याः	सर्वयोः	सर्वासाम्
Seventh „	सर्वस्याम्	सर्वयोः	सर्वासु
Address.	सर्वे		

विश्व, उभय, and एकतर, are declinable like सर्व.—अन्य, अन्यतर, इतर, कतर, कतम, and एकतम, also, are declinable like सर्व, except that they differ in the singular termination of the First and Second classes in the neuter gender ; as, अन्यत्, अन्यतरत्, इतरत्, कतरत्, कतमत्, एकतमत्.

भवत्.

भवत् is declinable like श्रीमत् in all the three genders.

पूर्व.

MASCULINE.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	पूर्वः	पूर्वौ	पूर्वैः, पूर्व्याः
Second „	पूर्वम्	पूर्वौ	पूर्वान्
Third „	पूर्वेण	पूर्वाभ्याम्	पूर्वैः
Fourth „	पूर्वस्यै	पूर्वाभ्याम्	पूर्वैभ्यः

Fifth class.	{ पूर्वस्मात् पूर्वात्	पूर्वाभ्याम्	पूर्वेभ्यः
Sixth „	पूर्वस्य	पूर्वयोः	पूर्वेषाम्
Seventh „	{ पूर्वस्मिन् पूर्वे	पूर्वयोः	पूर्वेषु
Address.	पूर्वं		

NEUTER.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	पूर्वम्	पूर्वौ	पूर्वाणि
Second „	पूर्वम्	पूर्वौ	पूर्वाणि
Address.	पूर्वं		

The rest like the masculine.

FEMININE.

In the feminine gender, पूर्व is declinable like सर्व.

पर, अपर, दक्षिण, उत्तर, स्व, &c., are declinable like पूर्व in all the three genders.

यद्.

MASCULINE.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	यः	यौ	ये
Second „	यम्	यौ	यान्
Third „	येन	याभ्याम्	यैः
Fourth „	यस्मै	याभ्याम्	येभ्यः
Fifth „	यस्मात्	याभ्याम्	येभ्यः
Sixth „	यस्य	ययोः	येषाम्
Seventh „	यस्मिन्	ययोः	येषु

NEUTER.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	यत्	ये	यानि
Second „	यत्	ये	यानि

The rest like the masculine.

FEMININE.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	या	ये	याः
Second „	याम्	ये	याः
Third „	यया	याभ्याम्	याभिः
Fourth „	यस्यै	याभ्याम्	याभ्यः
Fifth „	यस्याः	याभ्याम्	याभ्यः
Sixth „	यस्याः	ययोः	यासाम्
Seventh „	यस्याम्	ययोः	यासु

तद्.

MASCULINE.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	सः	तौ	ते
Second „	तम्	तौ	तान्
Third „	तेन	ताभ्याम्	तैः
Fourth „	तस्यै	ताभ्याम्	तेभ्यः
Fifth „	तस्मात्	ताभ्याम्	तेभ्यः
Sixth „	तस्य	तयोः	तेषाम्
Seventh „	तस्याम्	तयोः	तेषु

NEUTER.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	तत्	ते	तानि
Second „	तत्	ते	तानि

The rest like the masculine.

FEMININE.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	सा	ते	ताः
Second „	ताम्	ते	ताः
Third „	तया	ताभ्याम्	ताभिः
Fourth „	तस्यै	ताभ्याम्	ताभ्यः
Fifth „	तस्याः	ताभ्याम्	ताभ्यः
Sixth „	तस्याः	तयोः	तासाम्
Seventh „	तस्याम्	तयोः	तासु

एतद् is declinable like तद्, with this difference only, that स, occurring in the singular termination of the First class, changes into ष,

in the masculine and feminine genders ; as,
एषः, एषा.

किम्.

MASCULINE.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	कः	कौ	के
Second „	कम्	कौ	कान्
Third „	केन	काभ्याम्	कैः
Fourth „	कस्मै	काभ्याम्	केभ्यः
Fifth „	कस्मात्	काभ्याम्	केभ्यः
Sixth „	कस्य	कयोः	केषाम्
Seventh „	कस्मिन्	कयोः	केषु

NEUTER.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	किम्	के	कानि
Second „	किम्	के	कानि

The rest like the masculine.

FEMININE.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	का	के	काः
Second „	काम्	के	काः
Third „	कया	काभ्याम्	काभिः
Fourth „	कस्यै	काभ्याम्	काभ्यः
Fifth „	कस्याः	काभ्याम्	काभ्यः
Sixth „	कस्याः	कयोः	कासाम्
Seventh „	कस्याम्	कयोः	कासु

इदम्.

MASCULINE.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	अयम्	इमौ	इमे
Second „	इमम्	इमौ	इमान्
Third „	अनेन	आभ्याम्	एभिः
Fourth „	अस्मै	आभ्याम्	एभ्यः
Fifth „	अस्मात्	आभ्याम्	एभ्यः
Sixth „	अस्य	अनयोः	एषाम्
Seventh „	अस्मिन्	अनयोः	एषु

NEUTER.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	इदम्	इमे	इमानि
Second „	इदम्	इमे	इमानि

The rest like the masculine.

FEMININE.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	इयम्	इमे	इमाः
Second „	इमाम्	इमे	इमाः
Third „	अनया	आभ्याम्	आभिः
Fourth „	अस्यै	आभ्याम्	आभ्यः
Fifth „	अस्याः	आभ्याम्	आभ्यः
Sixth „	अस्याः	अनयोः	आसाम्
Seventh „	अस्याम्	अनयोः	आसु

अदस्.

MASCULINE.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	असौ	अमू	अमी
Second „	असुम्	अमू	अमून्

Third class.	अमुना	अमूभ्याम्	अमीभिः
Fourth „	अमुष्यै	अमूभ्याम्	अमीभ्यः
Fifth „	अमुष्मात्	अमूभ्याम्	अमीभ्यः
Sixth „	अमुष्य	अमुयोः	अमीषाम्
Seventh „	अमुष्मिन्	अमुयोः	अमीषु

NEUTER.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	अदः	अमू	अमूनि
Second „	अदः	अमू	अमूनि

The rest like the masculine.

FEMININE.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	असौ	अमू	अमः
Second „	अमूम्	अमू	अमः
Third „	अमुया	अमूभ्याम्	अमूभिः
Fourth „	अमुष्यै	अमूभ्याम्	अमूभ्यः
Fifth „	अमुष्याः	अमूभ्याम्	अमूभ्यः
Sixth „	अमुष्याः	अमुयोः	अमूषाम्
Seventh „	अमुष्याम्	अमुयोः	अमूषु

युष्मद्.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural</i>
First class.	त्वम्	युवाम्	ययम्
Second „	त्वाम्, त्वा	युवाम्, वाम्	युष्मान्, वः
Third „	त्वया	युवाभ्याम्	युष्माभिः
Fourth „	तुभ्यम्, ते	युवाभ्याम् वाम्	युष्मभ्यम्, वः
Fifth „	त्वत्	युवाभ्याम्	युष्मत्
Sixth „	तव, ते	युवयोः, वाम्	युष्माकम्, वः
Seventh „	त्वयि	युवयोः	युष्मासु

The declensions of युष्मद् are alike in the three genders.

अस्मद्.

	<i>Singular.</i>	<i>Dual.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	अहम्	आवाम्	वयम्
Second „	माम्, मा	आवाम्, नौ	अस्मान्, नः
Third „	मया	आवाभ्याम्	अस्माभिः
Fourth „	मह्यम्, मे	आवाभ्याम्, नौ	अस्मभ्यम्, नः
Fifth „	मत्	आवाभ्याम्	अस्मत्

Sixth class. मम, मे आवयोः, नौ अस्माकम्, नः

Seventh „ मयि आवयोः अस्मासु

The declensions of अस्माद् are alike in the three genders.

NUMERALS (संख्यावाचक).

एक.

एक is used in the singular number ; but when conveying the sense of *some*, or *a few*, it is used in the plural also. In both the numbers, it is declinable like सर्व in the three genders.

अनेक.

अनेक is used in the plural number only, and is declinable like सर्व in all the three genders.

द्वि.

Used only in the dual.

	MASCULINE.	FEMININE AND NEUTER.
	<i>Dual.</i>	<i>Dual.</i>
First class.	द्वौ	द्वे
Second „	द्वौ	द्वे
Third „	द्वाम्	द्वाम्
Fourth „	द्वाम्	द्वाम्
Fifth „	द्वाम्	द्वाम्
Sixth „	द्वयोः	द्वयोः
Seventh „	द्वयोः	द्वयोः

त्रि.

Used only in the plural.

	MASCULINE.	NEUTER.	FEMININE.
	<i>Plural.</i>	<i>Plural.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	त्रयः	त्रीणि	त्रिस्तः
Second „	त्रीन्	त्रीणि	त्रिस्तः
Third „	त्रिभिः	त्रिभिः	त्रिस्तभिः
Fourth „	त्रिभ्यः	त्रिभ्यः	त्रिस्तभ्यः
Fifth „	त्रिभ्यः	त्रिभ्यः	त्रिस्तभ्यः

Sixth class.	त्रयाणाम्	त्रयाणाम्	तिर्य्याणाम्
Seventh „	त्रिषु	त्रिषु	तिर्य्येषु

चतुर्.

Used only in the plural.

	MASCULINE.	NEUTER.	FEMININE.
	<i>Plural.</i>	<i>Plural.</i>	<i>Plural.</i>
First class.	चत्वारः	चत्वारि	चतस्रः
Second „	चतुरः	चत्वारि	चतस्रः
Third „	चतुर्भिः	चतुर्भिः	चतस्रभिः
Fourth „	चतुर्भ्यः	चतुर्भ्यः	चतस्रभ्यः
Fifth „	चतुर्भ्यः	चतुर्भ्यः	चतस्रभ्यः
Sixth „	चतुर्णाम्	चतुर्णाम्	चतस्र्याणाम्
Seventh „	चतुर्षु	चतुर्षु	चतस्र्येषु

षष्.

Used only in the plural.

Plural.

First class. षट्

Second „ षट्

Third class. षड्भिः

Fourth „ षड्भ्यः

Fifth „ षड्भ्यः

Sixth „ षडानाम्

Seventh „ षट्सु.

The declensions of षष् are alike in the three genders.

अष्टन्.

Used only in the plural.

Plural.

First class. अष्टौ, अष्ट

Second „ अष्टौ, अष्ट

Third „ अष्टाभिः, अष्टभिः

Fourth „ अष्टाभ्यः, अष्टभ्यः

Fifth „ अष्टाभ्यः, अष्टभ्यः

Sixth „ अष्टानाम्

Seventh „ अष्टासु, अष्टसु

The declensions of अष्टन् are alike in the three genders.

पञ्चन्.

Used only in the plural.

Plural.

First class.	पञ्च
Second „	पञ्च
Third „	पञ्चभिः
Fourth „	पञ्चभ्यः
Fifth „	पञ्चभ्यः
Sixth „	पञ्चानाम्
Seventh „	पञ्चसु

The declensions of पञ्चन् are alike in the three genders. All numerals, ending in न्, such as, सप्तन्, नवन्, दशन्, &c., are declinable like पञ्चन्; but those, ending in other letters, are declinable upon the same general principles as nouns and adjectives : विंशति, षष्टि, सप्तति, अशीति, नवति, &c., are of the feminine gender, and declinable like मति.—त्रिंशत्, चत्वारिंशत्,

पञ्चाशत्, &c., are of the feminine gender, and declinable like सरित्.—शत, सहस्र, &c., are of the neuter gender, and declinable like फल.

The numerals, from विंशति upwards, when used as adjectives, are in the singular number only ; as, विंशतिः पुरुषाः, त्रिंशत् स्त्रियः, चत्वारिंशत् शिशवः, पञ्चाशत् युवानः, षष्टिः वृद्धाः, सप्ततिः तरवः, अशीतिः सरांसि, नवतिः पत्न्याणि, शतं लताः, सहस्रं फलानि. But, when used as nouns, they are declinable in all the three numbers ; as, एकं शतम्, द्वे शते, त्रीणि शतानि ; एकं सहस्रम्, द्वे सहस्रे, त्रीणि सहस्राणि.

INDECLINABLES.

84. Indeclinables (अव्यय) reject the Inflectional terminations, and consequently remain unaltered in form, except that final र् and स् change into विसर्ग. They are many in number, of which, those generally used are the following :—

अकस्मात्	अपिच	इत्थम्
अङ्ग	अभितस्	इदानीम्
अजस्रम्	अभीक्ष्णम्	इव
अज्ञसा	अमा	इह
अति	अयि	ईषत्
अतीव	अये	उ
अथ	अरे	उच्चकैस्
अथकिम्	अलम्	उच्चैस्
अथवा	अवश्यम्	उत
अथो	असाम्प्रतम्	उताहो
अद्वा	अस्तम्	उताहोस्वित्
अद्य	अहह	उप
अधस्	अहो	उपरि
अमु	आ	उपरिष्ठात्
अन्तर्	आरात्	उपांशु
अन्तरा	आविस्	अते
अन्तरेण	आहो	एकदा
अन्यथा	आहोस्वित्	एकपदे
अन्यदा	आः	एव
अपि	इति	एवम्

ओम्	चिरम्	तु
कञ्चित्	चिररात्राय	तूष्णीम्
कथम्	चिरस्य	दिवा
कदा	चिरात्	दिष्ट्या
कहिं	चिराय	दुर्
कामम्	चिरे	धिक्
किञ्च	चिरेण	ध्रुवम्
किन्तु	चेत्	न
किन्त्र	जातु	नक्तम्
किम्	जोषम्	नतु
किमु	भटिति	ननु
किमुत	तत्	नमस्
किल	तथा	नहि
किंवा	तथाहि	नाना
किंस्वित्	तदा	नाम
कु	तदानीम्	निकषा
कृते	तर्हि	निकामम्
क्व	तावत्	नितराम्
खलु	तिरस्	नीचैस्
च	तिर्यक्	नु

नूनम्	प्राहुस्	वुगपत्
नो	प्रायस्	रे
परम्	प्रेत्य	वत
परमम्	भूयस्	वदि
परःश्वस्	भोस्	वरम्
परितस्	मनाक्	वषट्
पश्चात्	मञ्च	वहिस्
पुनर्	मा	वा
पुरतस्	मास्त्रा	वाढम्
पुरस्	मियस्	विना
पुरस्तात्	मियो	व्या
पुरा	मिष्या	वै
पृथक्	मुधा	शनैस्
प्रकामम्	मुहुस्	शश्वत्
प्रति	मृषा	श्रत्
प्रत्युत	यत्	श्वस्
प्रभृति	यथा	सक्तत्
प्रसक्त्य	यदा	सततम्
प्राक्	यदि	सत्यम्
प्रातर्	यावत्	सदा

सद्यस्	साचि	साहा
सना	सामि	स्वित्
सपदि	साम्प्रतम्	ह
समन्तात्	सायम्	हन्त
समम्	साईम्	हंहो
समया	सु	हा
सम्प्रति	सुतराम्	हि
सम्यक्	सुदि	ही
सर्वथा	सुहु	इम्
सर्वदा	स्थाने	हे
सह	स्म	है
सहसा	स्वधा	हो
संवत्	स्वयम्	स्यस्
साकम्	स्वर्	
साक्षात्	स्वस्ति	

85. The following Indeclinables, if prefixed to verbs, are called उपसर्ग, viz :—

अति, अधि, अनु, अप, अपि, अभि,
अव, आ, उत्, उप, इर्, नि,

निर्, परा, परि, प्र, प्रति, वि,
सम्, सु.

FORMATION OF FEMININES.

86. Of the bases, ending in अ, some terminate in आ, and others in ई, in the feminine gender ; as, सर्ज-सर्जा, स्थिर-स्थिरा, प्रबल-प्रबला, कृश-कृशा, वैश्य-वैश्या, शूद्र-शूद्रा, दृढ-दृढा ; — वैष्णव-वैष्णवी, नद-नदी, हंस-हंसी, मृग-मृगी, गौर-गौरी, कुमार-कुमारी, सुन्दर-सुन्दरी.

87. The feminine of bases, ending in मत्, वत्, and इन्, is formed by adding ई ; as, बुद्धिमत्-बुद्धिमती ; लज्जावत्-लज्जावती ; शुभदायिन्-शुभदायिनी.

88. The feminine of bases, ending in अत्, is generally formed by adding ई, and, in some instances, the final त् changes into न् ;

as, रुदत्-रुदती, कुर्वत्-कुर्वती, मृहत्-मृहती, द्विषत्-द्विषती, सुवत्-सुवती ; -गच्छत्-गच्छन्ती, तिष्ठत्-तिष्ठन्ती, पश्यत्-पश्यन्ती, पतत्-पतन्ती, वृत्त्यत्-वृत्त्यन्ती, वदत्-वदन्ती, गायत्-गायन्ती, ध्यायत्-ध्यायन्ती.

89. The feminine of bases, ending in उ, is generally formed by adding ई optionally ; as, मृदु-मृद्वी, मृदुः ; साधु-साध्वी, साधुः.

90. The feminine of bases, ending in ऋ, except खरु, मातृ, दुहितृ, यातृ, जनान्दृ, and तिसृ, is formed by adding ई ; as, जनयितृ-जनयित्री, प्रसवितृ-प्रसवित्री.

CASES OF NOUNS.

91. Nouns have six cases (कारक), viz. the Nominative (कर्त्ता), Accusative (कर्म), Instrumental (करण), Dative (सम्प्रदान), Ablative (अपादान), and Locative (अधिकरण). The

Genitive and Vocative are not regarded as cases by Sanskrit Grammarians.

NOMINATIVE.

92. The Nominative expresses the person or thing which acts, and takes the terminations of the First class ; as, बगो धावति, बगौ धावतः, बगा धावन्ति, वृक्षः पतति, पुष्पं शोभते.

ACCUSATIVE.

93. The Accusative expresses the person or thing which is the object of an action, and takes the terminations of the Second class ; as, बालकं लालयति, बालकौ दृच्छति, बालकान् उपदिशति, वलं पिबति, पुष्पं चिनोति.

INSTRUMENTAL.

94. The Instrumental expresses that by the instrumentality or assistance of which an action is done, and takes the terminations of the Third class ; as, चक्षुषा पश्यति, हस्तान्बां गृह्णाति, दन्तैश्चर्चयति.

DATIVE.

95. The Dative expresses the person or thing to which any thing is given, and takes the terminations of the Fourth class ; as, हरिद्राय वस्त्रं देहि, पादपाभ्यां अलं दीयताम्, दीनेभ्यः अन्नं देयम्.

96. In connection with verbs, signifying liking or pleasure (रुचि), the noun, denoting the person liking or pleased, is used in the Dative case ; as, मोदकः शिशवे रोचते, तृप्तितेभ्यो अलं स्वदते.

97. The noun, denoting the person for whom, or for whose satisfaction, &c., an act is intended, is used in the Dative case ; as, शिशवे क्रीडनम् आनयति, गुरवे दक्षिणाम् आहरति, पुत्राय चन्द्रं दर्शयति.

ABLATIVE.

98. The Ablative expresses the person or thing from which any person or thing is

separated, taken, produced, protected, &c., or, of which any person is afraid, and takes the terminations of the Fifth class; as, वृक्षात् पत्रं पतति ; सरोवरात् जलं मृच्छति ; दुग्धात् दूतमुत्पद्यते ; आतपात् त्रायते ; व्याघ्रेभ्यो विभेति.

LOCATIVE.

99. The Locative expresses the locality or receptacle of an action, and takes the terminations of the Seventh class ; as, मृहे तिष्ठति, नद्यां स्नाति, विद्यायाम् अमुरागो विद्यते, सुखे अभिलाषोऽस्ति, दुग्धे माधुर्यमस्ति, तिलेषु तैलमस्ति, वर्षासु दृष्टिर्भवति.

SPECIAL RULES FOR THE EMPLOYMENT OF INFLECTIONAL TERMINATIONS OF NOUNS.

100. Nouns in address take the terminations of the First class ; as, हे पितः, हे आतरौ, हे पुत्राः.

101. A noun, unconnected with a verb, an object, &c., and used only to express the simple sense of a term, takes the terminations of the First class ; as, नरः, दृष्टौ, आखाः, नदी, गृहम्.

102. Nouns, connected in a sentence with some of the Indeclinables, such as इति, &c., take the terminations of the First class ; as, अयोध्यानगरे दशरथ इति ख्यातो वृषतिरासीत्, पापात्मनां सङ्गः परित्यक्तुं साम्प्रतम्.

103. Nouns, connected in a sentence with धिक्, प्रति, अमु, अन्तरेण, &c., take the terminations of the Second class ; as, पापिनं धिक्, दीनं प्रति दया उचिता, रामम् अमु जातो लक्ष्मणः, अमम् अन्तरेण विद्या न भवति.

104. Adverbs take the singular termination of the Second class and of the neuter gender only ; as, सत्वरं धावति, मृदु हसति, साधु भाषते.

105. Nouns, connected in a sentence with

सह, सार्द्धम्, अलम्, किम्, ऊन, हीन, शून्य, &c., take the terminations of the Third class ; as, रामो लक्ष्मणेन सह वनं जगाम ; केनापि सार्द्धं विरोधो न कर्त्तव्यः ; विवादेन अलम् ; कलहेन किम् ; एकेन ऊनः ; विद्यया हीनः ; अहङ्कारेण शून्यः.

106. In certain senses, such as, state, manner, degree, &c., the words, प्रकृति, &c., take the terminations of the Third class ; as, प्रकृत्या चारुः, स्वभावेन सरलः, आकृत्या सुन्दरः, जात्या ब्राह्मणः, गोत्रेण शाण्डिल्यः, नाम्ना कालिदासः, प्रायेण दुःखिनः, वेगेन गच्छति, त्वरया धावति, यत्नेन लिखति, सुखेन स्वपिति, दुःखेन याति, क्लेशेन वदति, क्रमेण निष्क्रमति.

107. Nouns, expressing purpose (निमित्त), or connected in a sentence with नमस्, स्वस्ति, &c., take the terminations of the Fourth class ; as ज्ञानाय अध्ययनम्, परोपकाराय सतां जीवनम् ; साधुभ्यो नमः ; प्रजाभ्यः स्वस्ति.

108. Nouns, expressing cause (हेतु),

optionally take the terminations of the Third or Fifth class ; as, भवेन कम्पते, भयात् कम्पते ; हर्षेण हृत्यति, हर्षात् हृत्यति.

109. Nouns, expressing comparison (तुलना), or connected in a sentence with अन्य, भिन्न, &c., or with terms signifying relative place or time, take the terminations of the Fifth class ; as, धनात् विद्या गरीयसी ; मित्रात् अन्यः कः परित्रातुं समर्थः ; इदम् अस्मात् भिन्नम् ; ग्रामात् पूर्वः, गृहात् उत्तरः ; भोजनात् प्राक्, प्रस्थानात् अन्तरम्.

110. Nouns, connected in a sentence with ऋते, optionally take the terminations of the Second or Fifth class ; as, अमम् ऋते विद्या न भवति, धर्मात् ऋते सुखं न भवति.

111. Nouns, connected in a sentence with विना and पृथक्, optionally take the terminations of the Second, Third, or Fifth class ; as, अमं विना, अमेण विना, अमात् विना ; पुत्रं पृथक्, पुत्रेण पृथक्, पुत्रात् पृथक्.

112. Nouns, expressing ownership or possession, take the terminations of the Sixth class ; as, वृक्षस्य शाखा, हस्तयोर्युगलम्, सतां जीवनम्.

113. Nouns, connected in a sentence with सम, तुल्य, समान, सदृश, &c., optionally take the terminations of the Third or Sixth class ; as, तेन समः, तस्य समः ; त्वया तुल्यः, तव तुल्यः ; मया समानः, मम समानः ; मया सदृशः, मम सदृशः.

114. In connection with verbs, signifying satiety or gratification (तृप्ति), the Instrumental case optionally takes the terminations of the Third or Sixth class ; as, अङ्गिः तृप्तः, अपां तृप्तः ; उपभोगेन पूर्णः, उपभोगस्य पूर्णः.

115. When selection of one from many of the same class—निर्द्धार—is meant, the terminations of the Sixth or Seventh class are optionally employed ; as, कवीनां कालिदासः

श्रेष्ठः, कविषु कालिदासः श्रेष्ठः; मनुष्याणां चत्तियः
शूरः, मनुष्येषु चत्तियः शूरः.

116. A noun that determines the time of another's action by that of its own, takes the terminations of the Seventh class, (भावाधिकरणे सप्तमी विभक्तिः); as, रवौ अस्तं गते स आगतः, तयोः सुप्तयोः स प्रस्थितः, जनेषु जागरितेषु चौराः पलायिताः.

NOUNS AND ADJECTIVES.

117. A noun (विशेष्य) denotes a person or thing; as, नरः, शिशुः, बालिका, पृथिवी, नदी, नक्षत्रम्.

118. An adjective (विशेषण) denotes the quality or circumstances of a noun; as, धार्मिकः पुरुषः, पुष्पिता लता, उज्ज्वलं नक्षत्रम्.

119. Nouns have three genders, Mas-

culine, Feminine, and Neuter ; as, नरः, लता, फलम्.

120. An adjective agrees with the noun it modifies, in gender, number, and Inflectional terminations ; as, सुन्दरः शिशुः, सुन्दरी कन्या, सुन्दरं गृहम् ;—बलवान् सिंहः, बलवन्तौ सिंहौ, बलवन्तः सिंहाः ;—धार्मिकः पुरुषः, धार्मिकं पुरुषम्, धार्मिकेषु पुरुषेण, धार्मिकाय पुरुषाय, धार्मिकात् पुरुषात्, धार्मिकस्य पुरुषस्य, धार्मिके पुरुषे.

VERBS.

121. Roots (प्रकृति) which denote being, doing, or suffering, are called verbs (धातु), such as, भू, स्या, गम्, हृश्, &c. These roots, when inflected, undergo certain modifications to receive the Inflectional terminations ; and the modified forms, are called bases (अङ्ग), such as, भव, तिष्ठ, गच्छ, पश्य, &c.

122. Verbs are divided into ten classes or conjugations (गण), viz. I. भू class or भ्वादि, II. अद् class or अदादि, III. ऊ class or ऊादि, IV. दिव् class or दिवादि, V. सु class or स्वादि, VI. तुद् class or तुदादि, VII. रुध् class or रुधादि, VIII. तन् class or तनादि, IX. क्री class or क्रादि, X. चूर् class or चुरादि.

123. There are ten sets of Inflectional terminations (विभक्ति) of verbs, viz. 1. लट्, 2. लङ्, 3. लिट्, 4. लुङ्, 5. लृट्, 6. लृट्, 7. लोट्, 8. विधिलिङ्, 9. आशीर्लिङ्, 10. लृङ्. Each set has two parts: the first part is called परस्मैपद, the second आत्मनेपद, and in each of these parts, there are nine Inflectional terminations. In each set, there are three persons, first person (उत्तम पुरुष), second person (मध्यम पुरुष), and third person (प्रथम पुरुष) (7), and each person has three

---

(7) In Sanskrit, the third person being placed first, is called प्रथम पुरुष.

numbers, Singular, Dual, and Plural. These terminations, 180 in number, are attached to the bases of verbs. They are called तिङ्, and the root inflected is called a तिङन्त पद.

124. The ten sets of Inflectional terminations are as follows :—

I. SET—लट्.

परस्मैपद.

	<i>Third Person.</i>	<i>Second Person.</i>	<i>First Person</i>
Singular.	ति	सि	मि
Dual.	तः	यः	वः
Plural.	अन्ति	य	मः

आत्मनेपद.

Singular.	ते	से	ए
Dual.	आते	आथे	वहे
Plural.	अन्ते	ध्वे	महे

II. SET—लङ्.

परस्मैपद.

	<i>Third Person.</i>	<i>Second Person.</i>	<i>First Person.</i>
Singular	त्	:	अम्
Dual.	ताम्	तम्	व
Plural.	अन्	त	म

आत्मनेपद.

Singular.	त	थाः	इ
Dual.	आताम्	आथाम्	वहि
Plural.	अन्त	ध्वम्	महि

III. SET—लिट्.

परस्मैपद.

Singular.	अ	थ	अ
Dual.	अतुः	अथुः	व
Plural.	उः	अ	म

आत्मनेपद.

Singular.	ए	से	ए
Dual.	आते	आथे	वहे
Plural.	इरे	ध्वे	महे

IV. SET—लुङ्.

परस्मैपद.

	<i>Third Person.</i>	<i>Second Person.</i>	<i>First Person.</i>
Singular.	त्	:	अम्
Dual.	ताम्	तम्	व
Plural.	अन्	त	म

आत्मनेपद.

Singular.	त	थाः	इ
Dual.	आताम्	आथाम्	वहि
Plural.	अन्त	ध्वम्	महि

V. SET—लुट्.

परस्मैपद.

Singular.	ता	तासि	तास्मि
Dual.	तारौ	तास्यः	तास्वः
Plural.	तारः	तास्य	तास्मः

आत्मनेपद.

Singular.	ता	तासे	ताहे
Dual.	तारौ	तासाथे	तास्वहे
Plural.	तारः	ताध्वे	तास्महे

VI. SET—लृट्.

परस्मैपद.

	<i>Third Person.</i>	<i>Second Person.</i>	<i>First Person.</i>
Singular.	स्यति	स्यसि	स्यामि
Dual.	स्यतः	स्यथः	स्यावः
Plural.	स्यन्ति	स्यथ	स्यामः

आत्मनेपद.

Singular.	स्यते	स्यसे	स्ये
Dual.	स्येते	स्येथे	स्यावहे
Plural.	स्यन्ते	स्यध्वे	स्यामहे

VII. SET—लोट्.

परस्मैपद.

Singular.	तु	हि	आनि
Dual.	ताम्	तम्	आव
Plural.	अन्तु	त	आम

आत्मनेपद.

Singular.	ताम्	स्व	ये
Dual.	आताम्	आधाम्	आवहे
Plural.	अन्ताम्	ध्वम्	आमहे

VIII. SET—विधिलिङ्.

परस्मैपद.

	<i>Third Person.</i>	<i>Second Person.</i>	<i>First Person.</i>
Singular.	यात्	याः	याम्
Dual.	याताम्	यातम्	याव
Plural	युः	यात	याम

आत्मनेपद.

Singular.	ईत	ईथाः	ईय
Dual.	ईयाताम्	ईयाथाम्	ईवहि
Plural.	ईरन्	ईध्वम्	ईमहि

IX. SET—आशीर्लिङ्.

परस्मैपद.

Singular.	यात्	याः	यासम्
Dual.	यास्ताम्	यास्तम्	यास्व
Plural.	यासुः	यास्त	यास्व

आत्मनेपद.

Singular.	सीट	सीठाः	सीय
Dual.	सीयास्ताम्	सीयास्थाम्	सीवहि
Plural.	सीरन्	सीध्वम्	सीमहि

X. SET—लृङ्.

परस्मैपद.

	<i>Third Person.</i>	<i>Second Person.</i>	<i>First Person.</i>
Singular.	स्यत्	स्यः	स्यम्
Dual.	स्यताम्	स्यतम्	स्याव
Plural.	स्यन्	स्यत	स्याम

आत्मनेपद.

Singular.	स्यत	स्यथाः	स्ये
Dual.	स्येताम्	स्येथाम्	स्यावहि
Plural.	स्यन्त	स्यध्वम्	स्यामहि

INTRANSITIVE VERB.

125. An Intransitive verb (अकर्मक क्रिया) is that which has no object; as, शिशुः शेते, अश्वो धावति, नदी वर्द्धते.

TRANSITIVE VERB.

126. A Transitive verb (सकर्मक क्रिया) is that which has an object; as, शिष्यो गुरुं पृच्छति, पुत्रः पितरं प्रणमति.

ACTIVE VOICE.

127. Active voice (कर्तृवाच्य) is that in which the Nominative takes the terminations of the First class, and the Accusative those of the Second, and in which the verb agrees with its nominative in number and person ; as, शिशुः पुस्तकं पठति, शिशू पुस्तकं पठतः, शिशवः पुस्तकं पठन्ति ; — त्वं सत्यं पालय, युवां सत्यं पालयतम्, यूयं सत्यं पालयत ; — अहं चन्द्रं पश्यामि, आवां चन्द्रं पश्यावः, वयं चन्द्रं पश्यामः.

128. In this voice, verbs are of three kinds, viz. परस्मैपदी, आत्मनेपदी, and उभयपदी, i. e. some verbs take the terminations of the परस्मैपद, some of the आत्मनेपद, and some of both the परस्मैपद and the आत्मनेपद ; as—

परस्मैपदी—सृश् सृशति, सृशतः, सृशन्ति.

आत्मनेपदी—वृत् वर्त्तते, वर्त्तते, वर्त्तन्ते.

उभयपदी—धाव् { धावति, धावतः, धावन्ति ;
धावते, धावेते, धावन्ते.

PASSIVE VOICE.

129. Passive voice (कर्मवाच्य) is that in which the Nominative takes the terminations of the Third class, and the Accusative those of the First. In this voice, the verb agrees with the Accusative in number and person, and takes the terminations of the आत्मनेपद only ; as, शिष्येण—गुरुः पृच्छ्यते, गुरुः पृच्छ्यते, गुरुवः पृच्छ्यन्ते ;—त्वं पृच्छ्यसे, युवां पृच्छ्यथे, यूयं पृच्छ्यध्वे ;—अहं पृच्छेय, आवां पृच्छ्यावहे, वयं पृच्छ्यामहे.

INTRANSITIVE-PASSIVE VOICE.

130. Intransitive-Passive voice, or impersonal form of the verb (भाववाच्य), is that in which the Nominative takes the terminations of the Third class. In this voice, the verb has no object, and takes only the singular termination of the आत्मनेपद in the third person : as, तेन स्थीयते, युवाभ्यां स्थीयते, अस्माभिः स्थीयते.

PASSIVE-ACTIVE VOICE.

131. Passive-Active voice, or reflective form of the verb (कर्म्मकर्त्तृवाच्य), is that in which the object becomes the subject of an action, and takes the terminations of the First class. In this voice, the verb agrees with the subject in number and person, and takes the terminations of the आत्मनेपद only ; as, (गजेन भिद्यमानः) स्वयमेव भिद्यते वृत्तः.

TENSES AND MOODS.

132. The Sanskrit verbs are conjugated in six tenses and four moods. The First, Second, and Third Preterites, are used without distinction, as also the First and Second Futures.

133. The ten sets of Inflectional terminations, as employed in the different tenses and moods, are as follows :—

Indicative Mood

Tenses.

वर्तमान काल	1. लट् —	in the	Present Tense.
	2. लङ् —	„	First Preterite
	3. लिट् —	„	Second Preterite
	4. लृट् —	„	Third Preterite,
भविष्य काल	5. लुट् —	„	First Future.
	6. लृट् —	„	Second Future.

Moods.

1. लोट् — „ Imperative Mood.
2. विधिलिङ् — „ Potential Mood.
3. आशीलिङ् — „ Benedictive Mood.
4. लृङ् — „ Conditional Mood.

CONJUGATION OF THE VERBS हस् AND सेव्
OF THE भू CLASS, IN ALL THE
TENSES AND MOODS.

हस्, to laugh—परस्मैपदी.

लट्—PRESENT TENSE.

Third Person. Second Person. First Person.

Singular.	हसति	हससि	हसामि
Dual.	हसतः	हसथः	हसावः
Plural.	हसन्ति	हसथ	हसामः

लङ्—FIRST PRETERITE.

Singular.	अहसत्	अहसः	अहसम्
Dual.	अहसताम्	अहसतम्	अहसाव
Plural.	अहसन्	अहसत	अहसाम

लिट्—SECOND PRETERITE.

Singular.	जहास	जहसिथ	{ जहास, जहस
Dual.	जहसतुः	जहसथुः	जहसिव
Plural.	जहसुः	जहस	जहसिम

लुङ्—THIRD PRETERITE.

	<i>Third Person.</i>	<i>Second Person.</i>	<i>First Person.</i>
Singular.	{ अहासीत् अहसीत्	{ अहासीः अहसीः	{ अहासिषम् अहसिषम्
Dual.	{ अहासिष्टाम् अहसिष्टाम्	{ अहासिष्टम् अहसिष्टम्	{ अहासिष्व अहसिष्व
Plural.	{ अहासिषुः अहसिषुः	{ अहासिष्ट अहसिष्ट	{ अहासिष्व अहसिष्व

लृट्—FIRST FUTURE.

Singular.	हसिता	हसितासि	हसितामि
Dual.	हसितारौ	हसितास्यः	हसितास्वः
Plural.	हसितारः	हसितास्य	हसितास्वः

लृट्—SECOND FUTURE.

Singular.	हसिष्यति	हसिष्यसि	हसिष्यामि
Dual.	हसिष्यतः	हसिष्यथः	हसिष्यावः
Plural.	हसिष्यन्ति	हसिष्यथ	हसिष्यामः

लोट्—IMPERATIVE MOOD.

	<i>Third Person.</i>	<i>Second Person.</i>	<i>First Person.</i>
Singular.	हसतु	हस	हसानि
Dual.	हसताम्	हसतम्	हसाव
Plural.	हसन्तु	हसत	हसाम

विधिलिङ्—POTENTIAL MOOD.

Singular.	हसेत्	हसेः	हसेयम्
Dual.	हसेताम्	हसेतम्	हसेव
Plural.	हसेयुः	हसेत	हसेम

आशीर्लिङ्—BENEDICTIVE MOOD.

Singular.	हस्यात्	हस्याः	हस्यासम्
Dual.	हस्यास्ताम्	हस्यास्तम्	हस्यास्व
Plural.	हस्यासुः	हस्यास्त	हस्यास्तु

लृङ्—CONDITIONAL MOOD.

Singular.	अहसिष्यत्	अहसिष्यः	अहसिष्यम्
Dual.	अहसिष्यताम्	अहसिष्यतम्	अहसिष्याव
Plural.	अहसिष्यन्	अहसिष्यत	अहसिष्याम

सेव्, to serve—आत्मनेपदी.

लट्—PRESENT TENSE.

	<i>Third Person.</i>	<i>Second Person.</i>	<i>First Person.</i>
Singular.	सेवते	सेवसे	सेवे
Dual.	सेवेते	सेवेथे	सेवावहे
Plural.	सेवन्ते	सेवध्वे	सेवामहे

लङ्—FIRST PRETERITE.

Singular.	असेवत	असेवथाः	असेवे
Dual.	असेवेताम्	असेवेथाम्	असेवावहि
Plural.	असेवन्त	असेवध्वम्	असेवामहि

लिट्—SECOND PRETERITE.

Singular.	सिषेवे	सिषेविषे	सिषेवे
Dual.	सिषेवाते	सिषेवाथे	सिषेविवहे
Plural.	सिषेविरे	सिषेविध्वे	सिषेविमहे

लृङ्—THIRD PRETERITE.

Singular.	असेविष्ट	असेविष्ठाः	असेविषि
Dual.	असेविष्ठाताम्	असेविष्ठाथाम्	असेविवहि
Plural.	असेविषत	असेविष्ट्वम्	असेविमहि

लुट्—FIRST FUTURE.

	<i>Third Person.</i>	<i>Second Person.</i>	<i>First Person.</i>
Singular.	सेविता	सेवितासे	सेविताहे
Dual.	सेवितारौ	सेवितासाथे	सेवितास्वहे
Plural.	सेवितारः	सेविताध्वे	सेवितास्महे

लृट्—SECOND FUTURE.

Singular.	सेविष्यते	सेविष्यसे	सेविष्ये
Dual.	सेविष्येते	सेविष्येथे	सेविष्यावहे
Plural.	सेविष्यन्ते	सेविष्यध्वे	सेविष्यामहे

लोट्—IMPERATIVE MOOD.

Singular.	सेवताम्	सेवस्व	सेवै
Dual.	सेवेताम्	सेवेथाम्	सेवावहै
Plural.	सेवन्ताम्	सेवध्वम्	सेवामहै

विधिलिङ्—POTENTIAL MOOD.

Singular.	सेवेत	सेवेथाः	सेवेय
Dual.	सेवेयाताम्	सेवेयाथाम्	सेवेवहि
Plural.	सेवेरन्	सेवेध्वम्	सेवेमहि

आशीर्लिङ्—BENEDICTIVE MOOD.

	<i>Third Person.</i>	<i>Second Person.</i>	<i>First Person.</i>
Singular.	सेविषीष्ट	सेविषीष्ठाः	सेविषीय
Dual.	सेविषीयास्ताम्	सेविषीयास्ताम्	सेविषीवहि
Plural.	सेविषीरन्	सेविषीध्वम्	सेविषीमहि

लृङ्—CONDITIONAL MOOD.

Singular.	असेविष्यत	असेविष्यथाः	असेविष्ये
Dual.	असेविष्येताम्	असेविष्येथाम्	असेविष्यावहि
Plural.	असेविष्यन्त	असेविष्यध्वम्	असेविष्यामहि

CONJUGATION OF SOME OF THE VERBS OF THE TEN CLASSES IN THE PRESENT, PERFECT, AND SECOND FUTURE TENSES, AND IN THE IMPERATIVE MOOD.

I. भू CLASS.

भू, to be—परस्मैपदी.

लट्—PRESENT TENSE.

Singular.	भवति	भवसि	भवामि
Dual.	भवतः	भवथः	भवावः
Plural.	भवन्ति	भवथ	भवामः

लिट्—SECOND PRETERITE.

	<i>Third Person.</i>	<i>Second Person.</i>	<i>First Person.</i>
Singular.	बभूव	बभूविथ	बभूव
Dual.	बभूवतुः	बभूवथुः	बभूविव
Plural.	बभूवुः	बभूव	बभूविम

लृट्—SECOND FUTURE.

Singular.	भविष्यति	भविष्यसि	भविष्यामि
Dual.	भविष्यतः	भविष्यथः	भविष्यावः
Plural.	भविष्यन्ति	भविष्यथ	भविष्यामः

लोट्—IMPERATIVE MOOD.

Singular.	भवतु	भव	भवानि
Dual.	भवताम्	भवतम्	भवाव
Plural.	भवन्तु	भवत	भवाम

स्था, to stay—परस्मैपदी.

लट्—PRESENT TENSE.

	<i>Third Person.</i>	<i>Second Person.</i>	<i>First Person.</i>
Singular.	तिष्ठति	तिष्ठसि	तिष्ठामि
Dual.	तिष्ठतः	तिष्ठथः	तिष्ठावः
Plural.	तिष्ठन्ति	तिष्ठथ	तिष्ठामः

लिट्—SECOND PRETERITE.

Singular.	तस्थौ	तस्थिय, तस्थाथ	तस्थौ
Dual.	तस्थतुः	तस्थयुः	तस्थिव
Plural.	तस्थुः	तस्थ	तस्थिम

लृट्—SECOND FUTURE.

Singular.	स्यास्यति	स्यास्यसि	स्यास्यामि
Dual.	स्यास्यतः	स्यास्यथः	स्यास्यावः
Plural.	स्यास्यन्ति	स्यास्यथ	स्यास्यामः

लोट्—IMPERATIVE MOOD.

Singular.	तिष्ठतु	तिष्ठ	तिष्ठानि
Dual.	तिष्ठताम्	तिष्ठतम्	तिष्ठाव
Plural.	तिष्ठन्तु	तिष्ठत	तिष्ठाम

गम्, to go—परस्मैपदी.

लट्—PRESENT TENSE.

Third Person. Second Person. First Person.

Singular.	गच्छति	गच्छसि	गच्छामि
Dual.	गच्छतः	गच्छथः	गच्छावः
Plural.	गच्छन्ति	गच्छथ	गच्छामः

लिट्—SECOND PRETERITE.

Singular.	जगाम	जगमिथ, जगम्य	जगाम, जगम
Dual.	जग्मतुः	जग्मथुः	जग्मिव
Plural.	जग्मुः	जग्म	जग्मिम

लृट्—SECOND FUTURE.

Singular.	गमिष्यति	गमिष्यसि	गमिष्यामि
Dual.	गमिष्यतः	गमिष्यथः	गमिष्यावः
Plural.	गमिष्यन्ति	गमिष्यथ	गमिष्यामः

लोट्—IMPERATIVE MOOD.

Singular.	गच्छतु	गच्छ	गच्छानि
Dual.	गच्छताम्	गच्छतम्	गच्छाव
Plural.	गच्छन्तु	गच्छत	गच्छाम

दृश्, to see—परस्मैपदी.

लट्—PRESENT TENSE.

	<i>Third Person.</i>	<i>Second Person.</i>	<i>First Person.</i>
Singular.	पश्यति	पश्यसि	पश्यामि
Dual.	पश्यतः	पश्यथः	पश्वावः
Plural.	पश्यन्ति	पश्यथ	पश्यामः

लिट्—SECOND PRETERITE.

Singular.	ददर्श	ददर्शिय, दद्रुष	ददर्श
Dual.	ददृशतुः	ददृशथुः	ददृशिव
Plural.	ददृशुः	ददृश	ददृशिम

लृट्—SECOND FUTURE.

Singular.	द्रक्ष्यति	द्रक्ष्यसि	द्रक्ष्यामि
Dual.	द्रक्ष्यतः	द्रक्ष्यथः	द्रक्ष्यावः
Plural.	द्रक्ष्यन्ति	द्रक्ष्यथ	द्रक्ष्यामः

लोट्—IMPERATIVE MOOD.

Singular.	पश्यतु	पश्य	पश्यानि
Dual.	पश्यताम्	पश्यतम्	पश्वाव
Plural.	पश्यन्तु	पश्यत	पश्याम

पा, to drink—परस्मैपदी.

लट्—PRESENT TENSE.

	<i>Third Person.</i>	<i>Second Person.</i>	<i>First Person.</i>
Singular.	पिबति	पिबसि	पिबामि
Dual.	पिबतः	पिबथः	पिबावः
Plural.	पिबन्ति	पिबथ	पिबामः

लिट्—SECOND PRETERITE.

Singular.	पपौ	पपिथ, पपाथ	पपौ
Dual.	पपतुः	पपथुः	पपिव
Plural.	पपुः	पप	पपिम

लृट्—SECOND FUTURE.

Singular.	पास्यति	पास्यसि	पास्यामि
Dual.	पास्यतः	पास्यथः	पास्यावः
Plural.	पास्यन्ति	पास्यथ	पास्यामः

लोट्—IMPERATIVE MOOD.

Singular.	पिबतु	पिब	पिबानि
Dual.	पिबताम्	पिबतम्	पिबाव
Plural.	पिबन्तु	पिबत	पिबाम

II. अद् CLASS.

रुद्, to weep—परस्मैपदी.

लट्—PRESENT TENSE.

	<i>Third Person.</i>	<i>Second Person.</i>	<i>First Person.</i>
Singular.	रोदिति	रोदिषि	रोदिमि
Dual.	रुदितः	रुदिथः	रुदिषः
Plural.	रुदन्ति	रुदिथ	रुदिमः

लिट्—SECOND PRETERITE.

Singular.	रुरोद	रुरोदिथ	रुरोद
Dual.	रुरुदतुः	रुरुदथुः	रुरुदिष
Plural.	रुरुदुः	रुरुद	रुरुदिम

लृट्—SECOND FUTURE.

Singular.	रोदिष्यति	रोदिष्यसि	रोदिष्यामि
Dual.	रोदिष्यतः	रोदिष्यथः	रोदिष्यावः
Plural.	रोदिष्यन्ति	रोदिष्यथ	रोदिष्यामः

लोट्—IMPERATIVE MOOD.

Singular.	रोदितु	रुदिहि	रोदानि
Dual.	रुदिताम्	रुदितम्	रोदाव
Plural.	रुदन्तु	रुदित	रोदाम

ब्रू, to speak—उभयपदी.

लट्—PRESENT TENSE.

परस्मैपद.

Third Person.

Second Person.

First Person.

Singular.	ब्रवीति, आह	ब्रवीषि, आत्य	ब्रवीमि
Dual.	ब्रूतः, आहतुः	ब्रूथः, आहथुः	ब्रूवः
Plural.	ब्रुवन्ति, आहुः	ब्रूथ	ब्रूमः

आत्मनेपद.

Singular.	ब्रूते	ब्रूषे	ब्रूवे
Dual.	ब्रूवाते	ब्रूवाथे	ब्रूवहे
Plural.	ब्रूवते	ब्रूध्वे	ब्रूमहे

लिट्—SECOND PRETERITE.

परस्मैपद.

Singular.	उवाच	उवचिथ, उवकथ	उवाच, उवच
Dual.	उचतुः	उचथुः	उचिव
Plural.	उचुः	उच	उचिम

आत्मनेपद.

	<i>Third Person.</i>	<i>Second Person.</i>	<i>First Person.</i>
Singular.	ऊचे	ऊचिषे	ऊचे
Dual.	ऊचाते	ऊचाथे	ऊचिवहे
Plural.	ऊचिरे	ऊचिध्वे	ऊचिमहे

लट्—SECOND FUTURE.

परस्मैपद.

Singular.	वक्ष्यति	वक्ष्यसि	वक्ष्यामि
Dual.	वक्ष्यतः	वक्ष्यथः	वक्ष्यावः
Plural.	वक्ष्यन्ति	वक्ष्यथ	वक्ष्यामः

आत्मनेपद.

Singular.	वक्ष्यते	वक्ष्यसे	वक्ष्ये
Dual.	वक्ष्येते	वक्ष्येथे	वक्ष्यावहे
Plural.	वक्ष्यन्ते	वक्ष्यध्वे	वक्ष्यामहे

लोट्—IMPERATIVE MOOD.

परस्मैपद.

Singular.	ब्रवीतु	ब्रूहि	ब्रवाणि
Dual.	ब्रूताम्	ब्रूतम्	ब्रवाव
Plural.	ब्रुवन्तु	ब्रूत	ब्रवाम

आत्मनेपद.

	<i>Third Person.</i>	<i>Second Person.</i>	<i>First Person.</i>
Singular.	ब्रूताम्	ब्रूष्य	ब्रूयै
Dual.	ब्रुवाताम्	ब्रुवाथाम्	ब्रुवावहै
Plural.	ब्रुवताम्	ब्रूष्वम्	ब्रुवामहै

हन्, to kill—परस्मैपदी.

लट्—PRESENT TENSE.

Singular.	हन्ति	हंसि	हन्मि
Dual.	हतः	हयः	हन्वः
Plural.	हन्ति	हय	हन्मः

लिट्—SECOND PRETERITE.

Singular.	अघान	अघनिय, अघन्य	अघान, अघन
Dual.	अघ्नतुः	अघ्नयुः	अघ्निव
Plural.	अघ्नः	अघ्न	अघ्नम

लृट्—SECOND FUTURE.

Singular.	हनिष्यति	हनिष्यसि	हनिष्यामि
Dual.	हनिष्यतः	हनिष्यथः	हनिष्यावः
Plural.	हनिष्यन्ति	हनिष्यथ	हनिष्यामः

लोट्—IMPERATIVE MOOD.

	<i>Third Person.</i>	<i>Second Person.</i>	<i>First Person.</i>
Singular.	हन्तु	अहि	हनानि
Dual.	हताम्	हतम्	हनाव
Plural.	हन्तु	हत	हनाम

अस्, to be—परस्मैपदी.

The verb अस् is conjugated only with the four sets of terminations—लट्, लङ्, लोट्, and विधिलिङ् ; but when compounded with Indeclinables, such as, प्राडुस्, आविस्, &c., it is conjugated with लिट् also ; as, प्राडुरास, प्राडुरासतुः, प्राडुरासुः, &c. With the rest of the terminations, अस् changes into भू, and is conjugated accordingly.

The inflections of अस् with लट्, लङ्, लोट्, and विधिलिङ्, are exhibited below :

लट्—PRESENT TENSE.

	<i>Third Person.</i>	<i>Second Person.</i>	<i>First Person.</i>
Singular.	अस्ति	असि	अस्मि
Dual.	स्तः	स्यः	स्वः
Plural.	सन्ति	स्य	स्मः

लङ्—FIRST PRETERITE.

Singular.	आसीत्	आसीः	आसम्
Dual.	आस्ताम्	आस्तम्	आस्व
Plural.	आसन्	आस्त	आस्ता

लोट्—IMPERATIVE MOOD.

Singular.	अस्तु	एधि	असानि
Dual.	स्ताम्	स्तम्	असाव
Plural.	सन्तु	स्त	असाम

विधिलिङ्—POTENTIAL MOOD.

Singular.	स्यात्	स्याः	स्याम्
Dual.	स्याताम्	स्यातम्	स्याव
Plural.	स्युः	स्यात	स्याम

III. ऊ CLASS.

दा, to give—उभयपदी.

लट्—PRESENT TENSE.

परस्मैपद.

Third Person.   Second Person.   First Person.

Singular.	ददाति	ददासि	ददामि
Dual.	दत्तः	दत्थः	दद्वः
Plural.	ददति	दद्य	दद्यः

आत्मनेपद.

Singular.	दत्ते	दत्से	ददे
Dual.	ददाते	ददाथे	दद्वहे
Plural.	ददते	दद्वे	दद्यहे

लिट्—SECOND PRETERITE.

परस्मैपद.

Singular.	ददौ	ददिय, ददाथ	ददौ
Dual.	ददतुः	ददथुः	ददिव
Plural.	ददुः	दद	ददिम

आत्मनेपद.

Third Person.   Second Person.   First Person.

Singular.	ददे	ददिषे	ददे
Dual.	ददाते	ददाथे	ददिवहे
Plural	ददिरे	ददिध्वे	ददिमहे

लोट्—SECOND FUTURE.

परस्मैपद.

Singular.	दास्यति	दास्यसि	दास्यामि
Dual.	दास्यतः	दास्यथः	दास्यावः
Plural.	दास्यन्ति	दास्यथ	दास्यामः

आत्मनेपद.

Singular.	दास्यते	दास्यसे	दास्ये
Dual.	दास्येते	दास्येथे	दास्यावहे
Plural.	दास्यन्ते	दास्यध्वे	दास्यामहे

लोट्—IMPERATIVE MOOD.

परस्मैपद.

Singular.	ददातु	देहि	ददानि
Dual.	दत्ताम्	दत्तम्	ददाव
Plural.	ददतु	दत्त	ददाम

आत्मनेपद.

	<i>Third Person.</i>	<i>Second Person.</i>	<i>First Person.</i>
Singular.	दत्ताम्	दत्स्व	ददै
Dual.	ददाताम्	ददाथाम्	ददावहै
Plural.	ददताम्	दद्वम्	ददामहै

IV. दिव् CLASS.

दृत्, to dance—परस्मैपदी.

लट्—PRESENT TENSE.

Singular.	नृत्यति	दृत्यसि	दृत्यामि
Dual.	दृत्यतः	दृत्यथः	दृत्यावः
Plural.	दृत्यन्ति	दृत्यथ	दृत्यामः

लिट्—SECOND PRETERITE.

Singular.	ननर्त्त	ननर्त्तिथ	ननर्त्त
Dual.	नदृततुः	नदृततथुः	नदृततिव
Plural.	नदृतुः	नदृत	नदृतिम

लृट्—SECOND FUTURE.

	<i>Third Person.</i>	<i>Second Person.</i>	<i>First Person.</i>
Singular.	{ नर्त्तिष्यति नर्त्स्यति	{ नर्त्तिष्यसि नर्त्स्यसि	{ नर्त्तिष्यामि नर्त्स्यामि
Dual.	{ नर्त्तिष्यतः नर्त्स्यतः	{ नर्त्तिष्यथः नर्त्स्यथः	{ नर्त्तिष्यावः नर्त्स्यावः
Plural.	{ नर्त्तिष्यन्ति नर्त्स्यन्ति	{ नर्त्तिष्यथ नर्त्स्यथ	{ नर्त्तिष्यामः नर्त्स्यामः

लोट्—IMPERATIVE MOOD.

Singular.	वृत्यतु	वृत्य	वृत्यानि
Dual.	वृत्यताम्	वृत्यतम्	वृत्याव
Plural.	वृत्यन्तु	वृत्यत	वृत्याम

विद्, to exist—आत्मनेपदी.

लृट्—PRESENT TENSE.

Singular.	विद्यते	विद्यसे	विद्ये
Dual.	विद्येते	विद्येथे	विद्यावहे
Plural.	विद्यन्ते	विद्यध्वे	विद्यामहे

लिट्—SECOND PRETERITE.

	<i>Third Person.</i>	<i>Second Person.</i>	<i>First Person.</i>
Singular.	विविदे	विविदिषे	विविदे
Dual.	विविदाते	विविदाथे	विविदिवहे
Plural.	विविदिरे	विविदिध्वे	विविदिमहे

लृट्—SECOND FUTURE.

Singular.	वेत्स्यते	वेत्स्यसे	वेत्स्ये
Dual.	वेत्स्येते	वेत्स्येथे	वेत्स्यावहे
Plural.	वेत्स्यन्ते	वेत्स्यध्वे	वेत्स्यामहे

लोट्—IMPERATIVE MOOD.

Singular.	विद्यताम्	विद्यस्व	विद्यै
Dual.	विद्येताम्	विद्येथाम्	विद्यावहै
Plural.	विद्यन्ताम्	विद्यध्वम्	विद्यामहै

जन्, to be produced—आत्मनेपदी.

लट्—PRESENT TENSE.

Singular.	जायते	जायसे	जाये
Dual.	जायेते	जायेथे	जायावहे
Plural.	जायन्ते	जायध्वे	जायामहे

लिट्—SECOND PRETERITE.

	<i>Third Person.</i>	<i>Second Person.</i>	<i>First Person.</i>
Singular.	जज्ञे	जज्ञिषे	जज्ञे
Dual.	जज्ञाते	जज्ञाथे	जज्ञिवहे
Plural.	जज्ञिरे	जज्ञिध्वे	जज्ञिमहे

लृट्—SECOND FUTURE.

Singular.	जनिष्यते	जनिष्यसे	जनिष्ये
Dual.	जनिष्येते	जनिष्येथे	जनिष्यावहे
Plural.	जनिष्यन्ते	जनिष्यध्वे	जनिष्यामहे

लोट्—IMPERATIVE MOOD.

Singular.	जायताम्	जायस्व	जायै
Dual.	जायेताम्	जायेथाम्	जायावहै
Plural.	जायन्ताम्	जायध्वम्	जायामहै

V. श्नु CLASS.

श्नु, to hear—परस्मैपदी.

लट्—PRESENT TENSE.

Third Person. Second Person. First Person.

Singular.	शृणोति	शृणोषि	शृणोमि
Dual.	शृणुतः	शृणुथः	शृण्वः, शृणुवः
Plural.	शृण्वन्ति	शृणुथ	शृण्वमः, शृणुमः

लिट्—SECOND PRETERITE.

Singular.	शृश्राव	शृश्रोथ	शृश्राव, शृश्रव
Dual.	शृश्रुवतुः	शृश्रुवथुः	शृश्रुव
Plural.	शृश्रुवुः	शृश्रुव	शृश्रुम

लृट्—SECOND FUTURE.

Singular.	श्रोष्यति	श्रोष्यसि	श्रोष्यामि
Dual.	श्रोष्यतः	श्रोष्यथः	श्रोष्यावः
Plural.	श्रोष्यन्ति	श्रोष्यथ	श्रोष्यामः

लोट्—IMPERATIVE MOOD.

Singular.	शृणोतु	शृणु	शृण्वानि
Dual.	शृणुताम्	शृणुतम्	शृणवाव
Plural.	शृण्वन्तु	शृणुत	शृण्वाम

प्र-आप्, to obtain—परस्मैपदी.

लट्—PRESENT TENSE.

	<i>Third Person.</i>	<i>Second Person.</i>	<i>First Person.</i>
Singular.	प्राप्नोति	प्राप्नोषि	प्राप्नोमि
Dual.	प्राप्नुतः	प्राप्नुथः	प्राप्नुवः
Plural.	प्राप्नुवन्ति	प्राप्नुथ	प्राप्नुमः

लिट्—SECOND PRETERITE.

Singular.	प्राप	प्रापिथ	प्राप
Dual.	प्रापतुः	प्रापथुः	प्रापिव
Plural.	प्रापुः	प्राप	प्रापिम

लृट्—SECOND FUTURE.

Singular.	प्राश्यति	प्राश्यसि	प्राश्यामि
Dual.	प्राश्यतः	प्राश्यथः	प्राश्यावः
Plural.	प्राश्यन्ति	प्राश्यथ	प्राश्यामः

लोट्—IMPERATIVE MOOD.

Singular.	प्राप्नोतु	प्राप्नुहि	प्राप्नुवानि
Dual.	प्राप्नुताम्	प्राप्नुतम्	प्राप्नुवाव
Plural.	प्राप्नुवन्तु	प्राप्नुत	प्राप्नुवाम

VI. तुह CLASS.

प्रच्छ्, to ask—परस्मैपदी.

लट्—PRESENT TENSE.

	<i>Third Person.</i>	<i>Second Person.</i>	<i>First Person.</i>
Singular.	प्रच्छति	प्रच्छसि	प्रच्छामि
Dual.	प्रच्छतः	प्रच्छथः	प्रच्छावः
Plural.	प्रच्छन्ति	प्रच्छथ	प्रच्छामः

लिट्—SECOND PRETERITE.

Singular.	पप्रच्छ	पप्रच्छिथ, पप्रष्ठ	पप्रच्छ
Dual.	पप्रच्छतुः	पप्रच्छथुः	पप्रच्छिव
Plural.	पप्रच्छुः	पप्रच्छ	पप्रच्छिम

लृट्—SECOND FUTURE.

Singular.	प्रक्ष्यति	प्रक्ष्यसि	प्रक्ष्यामि
Dual.	प्रक्ष्यतः	प्रक्ष्यथः	प्रक्ष्यावः
Plural.	प्रक्ष्यन्ति	प्रक्ष्यथ	प्रक्ष्यामः

लोट्—IMPERATIVE MOOD.

Singular.	प्रच्छतु	प्रच्छ	प्रच्छानि
Dual.	प्रच्छताम्	प्रच्छतम्	प्रच्छाव
Plural.	प्रच्छन्तु	प्रच्छत	प्रच्छाम

इष्, to wish—परस्मैपदी.

लट्—PRESENT TENSE.

Third Person.   Second Person.   First Person.

Singular.	इच्छति	इच्छसि	इच्छामि
Dual.	इच्छतः	इच्छथः	इच्छावः
Plural.	इच्छन्ति	इच्छथ	इच्छामः

लिट्—SECOND PRETERITE.

Singular.	इद्येष	इद्येषिथ	इद्येष
Dual.	ईषतुः	ईषथुः	ईषिव
Plural.	ईषुः	ईष	ईषिम

लृट्—SECOND FUTURE.

Singular.	एषिष्यति	एषिष्यसि	एषिष्यामि
Dual.	एषिष्यतः	एषिष्यथः	एषिष्यावः
Plural.	एषिष्यन्ति	एषिष्यथ	एषिष्यामः

लोट्—IMPERATIVE MOOD.

Singular.	इच्छतु	इच्छ	इच्छानि
Dual.	इच्छताम्	इच्छतम्	इच्छाव
Plural.	इच्छन्तु	इच्छत	इच्छाम

मृ, to die—आत्मनेपदी (8).

लट्—PRESENT TENSE.

आत्मनेपद्.

	<i>Third Person.</i>	<i>Second Person.</i>	<i>First Person.</i>
Singular.	म्रियते	म्रियसे	म्रिये
Dual.	म्रियेते	म्रियेथे	म्रियावहे
Plural.	म्रियन्ते	म्रियध्वे	म्रियामहे

लिट्—SECOND PRETERITE.

परस्मैपद्.

Singular.	ममार	ममरिथ, ममर्थ	ममार, ममर
Dual.	मम्वतुः	मम्वथुः	मम्विव
Plural.	मम्वुः	मम्व	मम्विम

लृट्—SECOND FUTURE.

परस्मैपद्.

Singular.	मरिष्यति	मरिष्यसि	मरिष्यामि
Dual.	मरिष्यतः	मरिष्यथः	मरिष्यावः
Plural.	मरिष्यन्ति	मरिष्यथ	मरिष्यामः

(8) मृ takes the आत्मनेपद् with the terminations लट्, लङ्, लुङ्, लोट्, विधिलिङ्, and आशीर्लिङ्, and the परस्मैपद् with the rest.

लोट्—IMPERATIVE MOOD.

आत्मनेपद.

	<i>Third Person.</i>	<i>Second Person.</i>	<i>First Person.</i>
Singular.	न्वियताम्	न्वियस्व	न्वियै
Dual.	न्वियेताम्	न्वियेथाम्	न्वियावहे
Plural.	न्वियन्तात्	न्वियध्वम्	न्वियामहे

VII. रुध् CLASS.

रुध्, to obstruct—उभयपदी.

लट्—PRESENT TENSE.

परस्मैपद.

Singular.	रुणद्धि	रुणत्सि	रुणधिमि
Dual.	रुन्धः	रुन्धः	रुन्ध्वः
Plural.	रुन्धन्ति	रुन्ध	रुन्धमः

आत्मनेपद.

Singular.	रुन्धे	रुन्त्से	रुन्धे
Dual.	रुन्धाते	रुन्धाथे	रुन्ध्वहे
Plural.	रुन्धते	रुन्ध्वे	रुन्धमहे

लिट्—SECOND PRETERITE.

परस्मैपद.

	<i>Third Person.</i>	<i>Second Person.</i>	<i>First Person.</i>
Singular.	करोध	करोध्व	करोध
Dual.	कुरुधतुः	कुरुधथुः	कुरुधिव
Plural.	कुरुधुः	कुरुध	कुरुधिम

आत्मनेपद.

Singular.	कुरुधे	कुरुधिषे	कुरुधे
Dual.	कुरुधाते	कुरुधाथे	कुरुधिवहे
Plural.	कुरुधिरे	कुरुधिध्वे	कुरुधिमहे

लृट्—SECOND FUTURE.

परस्मैपद.

Singular.	रोत्स्यति	रोत्स्यसि	रोत्स्यामि
Dual.	रोत्स्यतः	रोत्स्यथः	रोत्स्यावः
Plural.	रोत्स्यन्ति	रोत्स्यथ	रोत्स्यामः

आत्मनेपद.

Singular.	रोत्स्यते	रोत्स्यसे	रोत्स्ये
Dual.	रोत्स्येते	रोत्स्येथे	रोत्स्यावहे
Plural.	रोत्स्यन्ते	रोत्स्यध्वे	रोत्स्यामहे

लोट्—IMPERATIVE MOOD.

परस्मैपद.

	<i>Third Person.</i>	<i>Second Person.</i>	<i>First Person.</i>
Singular.	रुणद्ध	रुन्धि	रुणधानि
Dual.	रुन्धाम्	रुन्धम्	रुणधाव
Plural.	रुन्धन्तु	रुन्ध	रुणधाम

आत्मनेपद.

Singular.	रुन्धाम्	रुन्त्स्व	रुणधै
Dual.	रुन्धाताम्	रुन्धायाम्	रुणधावहै
Plural.	रुन्धताम्	रुन्ध्वम्	रुणधामहै

भज्, to eat—आत्मनेपदी.

लट्—PRESENT TENSE.

Singular.	भुङ्क्ते	भुङ्क्षे	भुञ्जे
Dual.	भुञ्जाते	भुञ्जाथे	भुञ्ज्वहे
Plural.	भुञ्जते	भुङ्ग्ध्वे	भुञ्ज्महे

लिट्—SECOND PRETERITE.

	<i>Third Person.</i>	<i>Second Person.</i>	<i>First Person.</i>
Singular.	बुभुजे	बुभुजिषे	बुभुजे
Dual.	बुभुजाते	बुभुजाथे	बुभुजिवहे
Plural.	बुभुजिरे	बुभुजिध्वे	बुभुजिमहे

लृट्—SECOND FUTURE.

Singular.	भोक्ष्यते	भोक्ष्यसे	भोक्ष्ये
Dual.	भोक्ष्येते	भोक्ष्येथे	भोक्ष्यावहे
Plural.	भोक्ष्यन्ते	भोक्ष्यध्वे	भोक्ष्यामहे

लोट्—IMPERATIVE MOOD.

Singular.	भुङ्क्ताम्	भुङ्क्ष्व	भुञ्जै
Dual.	भुञ्जाताम्	भुञ्जाथाम्	भुञ्जावहै
Plural.	भुञ्जताम्	भुङ्ग्ध्वम्	भुञ्जामहै

VIII. तन् CLASS.

हं, to do—उभयपदी.

लट्—PRESENT TENSE.

परस्मैपद.

	<i>Third Person.</i>	<i>Second Person.</i>	<i>First Person.</i>
Singular.	करोति	करोषि	करोमि
Dual.	कुरुतः	कुरुथः	कुर्वः
Plural.	कुर्वन्ति	कुरुथ	कुर्माः

आत्मनेपद.

Singular.	कुरुते	कुरुषे	कुर्वे
Dual.	कुर्वाते	कुर्वाथे	कुर्वहे
Plural.	कुर्वते	कुरुध्वे	कुर्महे

लिट्—SECOND PRETERITE.

परस्मैपद.

Singular.	चकार	चकर्थ	चकार, चकर
Dual.	चक्रतुः	चक्रथुः	चक्रव
Plural.	चक्रुः	चक्र	चक्रम

आत्मनेपद.

	<i>Third Person.</i>	<i>Second Person.</i>	<i>First Person.</i>
Singular.	चक्रे	चक्षुषे	चक्रे
Dual.	चक्राते	चक्राथे	चक्षुवहे
Plural.	चक्रिरे	चक्षुध्वे	चक्षुमहे

लट्—SECOND FUTURE.

परस्मैपद.

Singular.	करिष्यति	करिष्यसि	करिष्यामि
Dual.	करिष्यतः	करिष्यथः	करिष्यावः
Plural.	करिष्यन्ति	करिष्यथ	करिष्यामः

आत्मनेपद.

Singular.	करिष्यते	करिष्यसे	करिष्ये
Dual.	करिष्येते	करिष्येथे	करिष्यावहे
Plural.	करिष्यन्ते	करिष्यध्वे	करिष्यामहे

लोट्—IMPERATIVE MOOD.

परस्मैपद.

Singular.	करोतु	कुरु	करवाणि
Dual.	कुरुताम्	कुरुतम्	करवाव
Plural.	कुर्वन्तु	कुरुत	करवाम

आत्मनेपद.

	<i>Third Person.</i>	<i>Second Person.</i>	<i>First Person.</i>
Singular.	कुरुताम्	कुरुष्व	करवै
Dual.	कुर्वीताम्	कुर्वीथाम्	करवावहे
Plural.	कुर्वताम्	कुरुष्वम्	करवामहे

IX. क्री CLASS.

ग्रह्, to take—उभयपदी.

लट्—PRESENT TENSE.

परस्मैपद.

Singular.	गृह्णाति	गृह्णासि	गृह्णामि
Dual.	गृह्णीतः	गृह्णीथः	गृह्णीवः
Plural	गृह्णन्ति	गृह्णीथ	गृह्णीमः

आत्मनेपद.

Singular.	गृह्णीते	गृह्णीषे	गृह्णी
Dual.	गृह्णाते	गृह्णाथे	गृह्णीवहे
Plural.	गृह्णते	गृह्णीध्वे	गृह्णीमहे

लिट्—SECOND PRETERITE.

परस्मैपद.

	<i>Third Person.</i>	<i>Second Person.</i>	<i>First Person.</i>
Singular.	जग्राह	जग्रहिथ	जग्राह, जग्रह
Dual.	जगृहतुः	जगृहथुः	जगृहिव
Plural.	जगृजुः	जगृह	जगृहिम

आत्मनेपद.

Singular.	जगृहे	जगृहिषे	जगृहे
Dual.	जगृहाते	जगृहाथे	जगृहिवहे
Plural.	जगृहिरे	जगृहिध्वे	जगृहिमहे

लृट्—SECOND FUTURE.

परस्मैपद.

Singular.	ग्रहीष्यति	ग्रहीष्यसि	ग्रहीष्यामि
Dual.	ग्रहीष्यतः	ग्रहीष्यथः	ग्रहीष्यावः
Plural.	ग्रहीष्यन्ति	ग्रहीष्यथ	ग्रहीष्यामः

आत्मनेपद.

Singular.	ग्रहीष्यते	ग्रहीष्यसे	ग्रहीष्ये
Dual.	ग्रहीष्येते	ग्रहीष्येथे	ग्रहीष्यावहे
Plural.	ग्रहीष्यन्ते	ग्रहीष्यध्वे	ग्रहीष्यामहे

लोट्—IMPERATIVE MOOD.

परस्मैपद.

	<i>Third Person.</i>	<i>Second Person.</i>	<i>First Person.</i>
Singular.	गृह्णातु	गृह्णाण	गृह्णानि
Dual.	गृह्णीताम्	गृह्णीतम्	गृह्णाव
Plural.	गृह्णन्तु	गृह्णीत	गृह्णाम

आत्मनेपद.

Singular.	गृह्णीताम्	गृह्णीष्व	गृह्णै
Dual.	गृह्णीताम्	गृह्णाथाम्	गृह्णावहै
Plural.	गृह्णताम्	गृह्णीध्वम्	गृह्णामहै

ज्ञा, to know—परस्मैपदी.

लट्—PRESENT TENSE.

Singular.	जानाति	जानासि	जानामि
Dual.	जानीतः	जानीथः	जानीवः
Plural.	जानन्ति	जानीथ	जानीमः

लिट्—SECOND PRETERITE.

	<i>Third Person.</i>	<i>Second Person.</i>	<i>First Person.</i>
Singular.	जज्ञौ	जज्ञिय, जज्ञाय	जज्ञौ
Dual.	जज्ञतुः	जज्ञथुः	जज्ञिव
Plural.	जज्ञः	जज्ञ	जज्ञिम

लृट्—SECOND FUTURE.

Singular.	ज्ञास्यति	ज्ञास्यसि	ज्ञास्यामि
Dual.	ज्ञास्यतः	ज्ञास्यथः	ज्ञास्यावः
Plural.	ज्ञास्यन्ति	ज्ञास्यथ	ज्ञास्यामः

लोट्—IMPERATIVE MOOD.

Singular.	जानातु	जानीहि	जानानि
Dual.	जानीताम्	जानीतम्	जानाव
Plural.	जानन्तु	जानीत	जानाम

X. चुर् CLASS.

भक्ष्, to eat—परस्मैपदी.

लट्—PRESENT TENSE.

	<i>Third Person.</i>	<i>Second Person.</i>	<i>First Person.</i>
Singular.	भक्षयति	भक्षयसि	भक्षयामि
Dual.	भक्षयतः	भक्षयथः	भक्षयावः
Plural.	भक्षयन्ति	भक्षयथ	भक्षयामः

लिट्—SECOND PRETERITE.

Sing.	भक्षयामास(9)	भक्षयामासिथ	भक्षयामास
Dual.	भक्षयामासतुः	भक्षयामासथुः	भक्षयामासिव
Plural.	भक्षयामासुः	भक्षयामास	भक्षयामासिम

लृट्—SECOND FUTURE.

Singular.	भक्षयिष्यति	भक्षयिष्यसि	भक्षयिष्यामि
Dual.	भक्षयिष्यतः	भक्षयिष्यथः	भक्षयिष्यावः
Plural.	भक्षयिष्यन्ति	भक्षयिष्यथ	भक्षयिष्यामः

(9) In the Second Preterite, all verbs of the चुर् class optionally assume two other forms in each number and person, such as, भक्षयाम्भूव, भक्षयावृकार, &c.

लोट्—IMPERATIVE MOOD.

	<i>Third Person.</i>	<i>Second Person.</i>	<i>First Person.</i>
Singular.	भक्षयतु	भक्षय	भक्षयाणि
Dual.	भक्षयताम्	भक्षयतम्	भक्षयाव
Plural.	भक्षयन्तु	भक्षयत	भक्षयाम

चिन्त्, to think—परस्मैपदी.

लट्—PRESENT TENSE.

Singular.	चिन्तयति	चिन्तयसि	चिन्तयामि
Dual.	चिन्तयतः	चिन्तयथः	चिन्तयावः
Plural.	चिन्तयन्ति	चिन्तयथ	चिन्तयामः

लिट्—SECOND PRETERITE.

Sing.	चिन्तयामास	चिन्तयामासिथ	चिन्तयामास
DL	चिन्तयामासतुः	चिन्तयामासथुः	चिन्तयामासिव
Pl.	चिन्तयामासुः	चिन्तयामास	चिन्तयामासिम

लृट्—SECOND FUTURE.

Sing.	चिन्तयिष्यति	चिन्तयिष्यसि	चिन्तयिष्यामि
Dual.	चिन्तयिष्यतः	चिन्तयिष्यथः	चिन्तयिष्यावः
Plural.	चिन्तयिष्यन्ति	चिन्तयिष्यथ	चिन्तयिष्यामः

लोट्—IMPERATIVE MOOD.

	<i>Third Person.</i>	<i>Second Person.</i>	<i>First Person.</i>
Singular.	चिन्तयतु	चिन्तय	चिन्तयानि
Dual.	चिन्तयताम्	चिन्तयतम्	चिन्तयाव
Plural.	चिन्तयन्तु	चिन्तयत	चिन्तयाम

Note—In the Active voice, roots, when inflected with the four sets of terminations—लट्, लङ्, लोट्, and विधिलिङ्, as also when taking the affixes शतृ and शानच्, admit certain insertions, according to the classes to which they severally belong. The insertions are given below. These, however, undergo slight modifications before particular terminations:

<i>Class of Roots.</i>	<i>Insertion.</i>

I. भू class.	च
II. चद् ,, ...	none
III. ऊ ,, ...	none
IV. दिद् ,, ...	य
V. ह ,, ...	नु
VI. लद् ,, ...	च
VII. लघ् ,, ...	न
VIII. तन् ,, ...	उ
IX. क्री ,, ...	ना
X. चुर् ,, ...	इ

The letters inserted, as shewn above, are all added to the last letter of the root, except that in the **हृच्** class, the **न** inserted is added to the last vowel. Roots of the **ऊ** class are reduplicated.

In the Passive, Intransitive-Passive, and Passive-Active voices, however, none of these insertions takes place, but **य** is added to all roots, when inflected with the four sets of terminations named above.

CAUSATIVE VERBS.

134. **णिच्** is added to a verb to give it a causal sense. The addition of this affix also turns an Intransitive verb into a Transitive one. (**ण्** and **च्** are rejected, **इ** remains.) A verb, taking the affix **णिच्**, is called a Causative verb (**णिजन्त भ्रातृ**), and is conjugated, with the four sets of terminations—**लट्**, **लङ्**, **लोट्**, and **विधिलिङ्**, like a verb of the **भू** class. A Causative verb takes the terminations of both the **परस्मैपद** and the **आत्मनेपद**. Ex.—

अ-इ आवि.

परस्मैपद.

3rd. PERSON.

Singular.

लट्—	आवयति
लङ्—	अआवयत्
लिट्—	{ आवयाम्बभूव आवयाश्चकार आवयामास
लृङ्—	अशिश्रवत्

परस्मैपद.

3rd. PERSON.

Singular.

लुट्—	आवयिता
लृट्—	आवयिष्यति
लोट्—	आवयतु
विधिलिङ्—	आवयेत्
आशीर्लिङ्—	आव्यात्
लृङ्—	अआवयिष्यत्

DESIDERATIVE VERBS.

135. सन् is added to a verb to imply desire of the agent. (अ and न् are rejected, स् remains.) A verb, taking the affix सन्, is called a Desiderative verb (सनन्त धातु), and is conjugated, with the four sets of terminations—लट्, लङ्, लोट्, and विधिलिङ्, like a verb of the भू class. A Desiderative verb becomes reduplicated, and takes the termin-

ations of either the परस्मैपद, or the आत्मनेपद, which the primitive verb uses to take. Ex.—

लट्.

3rd. PERSON.

Singular.

पा— पिपासति
 ज्ञा— जिज्ञासते
 जि— जिगीषति
 क्— चिकीर्षति
 तृ— तितीर्षति
 मृ— मुमूर्षति
 गम्— जिगमिषति

लट्

3rd. PERSON.

Singular.

रुद्— रुदिषति
 हन्— जिघांसति
 ग्रह्— जिघृक्षति
 दा— दिक्षति
 आप्— ईप्सति
 लभ्— लिप्सते
 बुध्— बुभुक्षते

FREQUENTATIVE VERBS.

136. यङ् is added to a verb, beginning with a consonant and having one vowel only, except शुभ् and रुच्, to imply frequency or intensity of the action. (अ and ङ् are rejected, य् remains.) A verb, taking the affix यङ्, is called a Frequentative verb (यङन्त धातु),

and is conjugated, with the four sets of terminations—लट्, लङ्, लोट्, and विधिलिङ्, like a verb of the भू class. A Frequentative verb is reduplicated, and takes the terminations of the आत्मनेपद. Ex.—

लट्.

3rd. PERSON.

Singular.

लप्—लालयते
सिच्—सेसिच्यते
दीप्—देदीप्यते
शुच्—शोशुच्यते

लट्.

3rd. PERSON.

Singular.

रुद्—रोरुद्यते
गम्—जङ्गम्यते
वृत्—नरोवृत्यते
सृप्—सरोसृप्यते

FREQUENTATIVE VERBS REJECTING यङ्.

137. The affix यङ् is optionally rejected, and the verb, rejecting it, is called a *Frequentative verb rejecting यङ्* (यङ्लुगन्त धातु). Such verbs are subject to almost all the general rules which apply to Frequentative verbs, such as, reduplication, &c, except that they take the terminations of the परस्मैपद. Ex.—

लट्	लट्
3rd. PERSON.	3rd. PERSON.
<i>Singular.</i>	<i>Singular.</i>
लप्-- { लालपीति लालप्ति	दीप्-- { देदीपीति देदीप्ति
सिच्-- { सेसेचीति सेसेक्ति	शुच्-- { शोशोचीति शोशोक्ति

NOMINAL VERBS.

138. Nominal verbs, or verbs derived from nouns (नामधातु), are formed by adding the affixes काम्य, क्यच्, क्यङ्, णिच्, &c., to nouns, to imply desire, treatment, behaviour, performance, &c., of the agent, and are conjugated like verbs of the भू class. (Of the affixes क्यच्, क्यङ् and णिच्, क्च्, क्ङ् and ण्च्, are rejected, य्, य्, and इ, remain.) The verbs, formed by the affixes काम्य and क्यच्, are conjugated in the परस्मैपद, those formed by क्यङ् in the आत्मनेपद, and those by णिच् in both the परस्मैपद and the आत्मनेपद.

Ex.—

पुत्त-काय्य पुत्तकाय्यति, आत्मनः पुत्तमिच्छति.

He desires for a son.

पुत्त-क्यच् पुत्तीयति, आत्मनः पुत्तमिच्छति. He

desires for a son.

पुत्त-क्यच् पुत्तीयति शिष्यम्, शिष्यं पुत्तमिव

आचरति. He treats his pupil like a son.

पुत्त-क्यङ् पुत्तायते, पुत्त इव आचरति. He

behaves as a son.

शब्द-क्यङ् शब्दायते, शब्दं करोति. He makes

noise.

प्रश्न-णिच् प्रश्नयति, प्रश्नं करोति. He questions.

दृढ-णिच् दृढयति, दृढं करोति. He strengthens.

VERBAL AFFIXES.

139. तुम्, त्वा, यप्, &c, are added to verbs, and are called verbal affixes (कृत्). The words, formed by the addition of these affixes, have nearly the same signification as the verbs, and are called verbal derivatives

(कृदन्त). There are many verbal affixes, of which a few only will be cursorily noticed.

तुम्.

140. तुम् is added to verbs to imply purpose (निमित्त), or an infinitive sense.

Ex.—दा दातुम्, भुज् भोक्तुम्, पत् पतितुम्, भू भवितुम्, शी शयितुम्, बुध् बोद्धुम्, कृ कर्तुम्, जि जेतुम्, श्रु श्रोतुम्, वच् वक्तुम्, ग्रह् ग्रहीतुम्, दृश् द्रष्टुम्, सह् सहितुम् सोढुम्, गम् गन्तुम्, हन् हन्तुम्, सेव् सेवितुम्, चिन्ति चिन्तयितुम्.

त्वाच् AND यप्.

141. When two verbs have a common Nominative, त्वाच् is added to that which expresses priority of action ; but यप् is substituted for त्वाच् when the verb has any of the Indeclinables, except the negatives अ and अन्, prefixed to it. (त्वाच् and यप् reject च् and प्, retaining त्वा and य.) Ex.—त्वाच्,—पा पीत्वा,

स्यास्थित्वा, दादत्त्वा, वच् उक्त्वा, भिद् भित्त्वा,
 बुध् बुद्ध्वा, लभ् लब्ध्वा, दृश् दृष्ट्वा, दह् दग्ध्वा,
 याच् याचित्वा, व्यध् विद्ध्वा, वस् उषित्वा, स्वप्
 सुप्ता, बन्ध् बद्ध्वा, चिन्ति चिन्तयित्वा ; यप्,—
 आ-दा आदाय, आ-गम् आगम्य आगत्य, आ-
 हन् आहत्य, वि-जि विजित्य, सं-स्मृ संस्मृत्य,
 प्र-नम् प्रणम्य प्रणत्य, वि-चिन्ति विचिन्त्य ;
 अ-श्रु अश्रुत्वा, अन्-वच् अनुक्त्वा. रामो गृहं
 त्यक्त्वा वनं जगाम ; स विहस्य प्रोवाच.

142. The words, formed by the addition of तुम्, त्वाच्, and यप्, are Indeclinables (अव्यय), and take only the singular termination of the First class, which, however, is rejected.—
 Vide para. 84. p. 102.

शट् AND शानच्.

143. A verb of the परस्मैपद takes the affix शट्, a verb of the आत्मनेपद takes शानच्, and a verb of उभयपद takes both शट् and शानच्, in the Active voice, to denote present

action. (शट् rejects श् and ञ्, and शानच् rejects श् and ञ्, retaining अत् and आन.) Ex.—
 शट्,—धाव् धावत्, भू भवत्, गै गायत्, दृश्
 पश्यत्, गम् गच्छत्, पा पिवत्, प्रा जिघ्रत्, नश्
 नश्यत्, व्यध् विध्यत्, श्रु श्रुण्वत्, भी बिभ्यत्, चिन्ति
 चिन्तयत् ; शानच्,—वृध् वर्द्धमान, विद् विद्यमान
 ऋ न्वियमाण, शी शयान, आस् आसीन ; क
 कुर्वत् कुर्वाण, ग्रह् गृह्णात् गृह्णान, ब्रू ब्रुवत्
 ब्रुवाण.

144. The words, formed by the addition of शट् and शानच्, qualify the agent, and consequently agree with it in gender, number, and Inflectional terminations. Ex.—पश्यन् पुरुषः, पश्यन्तं पुरुषम्, पश्यता पुरुषेण ; गच्छन्ती नारी, गच्छन्तीं नारीम्, गच्छन्त्या नार्या ; पतत् फलम्, पतता फलेन, पततः फलस्य ; शयानः पुरुषः, शयाना नारी, शयानं मितम्, &c.

145. A verb in the Passive voice takes the affix शानच्, to denote present action.

(शानच् changes into मान्.) The words thus formed qualify the object, and consequently agree with it in gender, number, and Inflectional terminations. Ex.—श्रु श्रूयमाण, कृ क्रियमाण, वच् उच्यमाण, वह उह्यमाण, दा दीयमाण, ग्रह् गृह्यमाण, ज्ञा ज्ञायमाण ; दृश्यमाणः सूर्यः, दृश्यमाना पृथिवी, दृश्यमानं जगत्, दृश्यमानेन जगता, दृश्यमानस्य जगतः, &c.

तव्य, अनीय, AND य.

146. तव्य, अनीय, and य, are added to verbs in the Passive voice as well as in the Intransitive-Passive voice, to express the sense of *futurity, fitness, or command*. Ex.—दा-तव्य दातव्य, दा-अनीय दानीय, दा-य देय ; जि जेतव्य, जयनीय, जेय ; श्रु श्रोतव्य, श्रवणीय, श्रव्य ; भू भवितव्य, भवनीय, भव्य ; गम् गन्तव्य, गमनीय, गम्य ; दृग् द्रष्टव्य, दर्शनीय, दृश्य ; भुज् भोक्तव्य, भोजनीय, भोज्य ; चिन्ति चिन्तयितव्य, चिन्तनीय, चिन्त्य.

147. The words, formed by the addition of तव्य, अनीय, and य to verbs in the Passive voice, perform a double function, viz. that of finite verbs as well as that of adjectives, and agree with the object in gender, number, and Inflectional terminations. Ex.—तेन समुद्रः द्रष्टव्यः, समुद्रौ द्रष्टव्यौ, समुद्राः द्रष्टव्याः ; त्वया लता सेचनीया ; मया पुष्पाणि चेष्यानि ; द्रष्टव्यः समुद्रः, द्रष्टव्यं समुद्रम्, द्रष्टव्येन समुद्रेण ; सेचनीयां लताम् ; चेष्यानां पुष्पाणाम्, &c.

148. The words, formed by the addition of तव्य, अनीय, and य to verbs in the Intransitive-Passive voice, perform the function of finite verbs only, and take the singular termination of the First class of a neuter noun ending in अ. Ex.—तेन स्यातव्यम्, युवाभ्यां करणीयम्, अस्त्राभिर्देयम्.

तवत्.

149. तवत् is added to verbs in the Active voice, to denote past action. Ex.—ज्ञा ज्ञातवत्,

कृ कृतवत्, स्था स्थितवत्, दा दत्तवत्, गम्
गतवत्, हृन् हृतवत्, ग्रह् गृहीतवत्, दृश् दृष्टवत्,
वच् उक्तवत्, भुज् भुक्तवत्, चिन्ति चिन्तितवत्.

150. The words, formed by the addition
of तवत्, perform a double function, viz. that
of finite verbs as well as that of adjectives,
and agree with the agent in gender, number,
and Inflectional terminations. Ex.— स पुस्तकं
पठितवान्, तौ पुस्तकं पठितवन्तौ, ते पुस्तकं
पठितवन्तः ; सा चन्द्रं दृष्टवती ; वृक्षात् फलानि
पतितवन्ति ; पठितवान् छात्रः, पठितवन्तं
छात्रम्, पठितवता छात्रेण ; दृष्टवतीं नारीम् ;
पतितवता फलेन, &c.

त.

151. त is added to Transitive verbs in the
Passive voice, to denote past action. Ex.—
जि जित, कृ कृत, ग्रह् गृहीत, दा दत्त, दृश्
दृष्ट, हृन् हृत, भुज् भुक्त, वच् उक्त, चिन्ति
चिन्तित.

152. The words, formed by the addition of त to verbs in the Passive voice, perform a double function, viz. that of finite verbs as well as that of adjectives, and agree with the object in gender, number, and Inflectional terminations. Ex.— तेन ग्रन्थः पठितः, ग्रन्थौ पठितौ, ग्रन्थाः पठिताः ; पत्नी पठिता ; पुस्तकं पठितम् ; पठितः ग्रन्थः, पठितं ग्रन्थम्, पठितेन ग्रन्थेन, &c.

153. त is also added to Intransitive verbs, and to some Transitive verbs, such as, गम्, रुह्, &c, in the Active voice. Ex.— भू भूत, भी भीत, मृ मृत, स्था स्थित, शी शयित, जाग्र जागरित ; गम् गत, रुह् रूढ.

154. The words, formed by the addition of त in the Active voice, perform a double function, viz. that of finite verbs as well as that of adjectives, and agree with the agent in gender, number, and Inflectional terminations. Ex.— पुरुषो मृतः, स्त्री मृता, अपत्यं मृतम् ; स मृहं गतः, तौ मृहं गतौ, वानरा वृक्षमारूढाः ;

मृतं पुरुषम्, मृतेन पुरुषेण, मृताय पुरुषाय ; गृहं
गतं तम्, गृहं गतेन तेन, गृहं गतस्य तस्य, &c.

155. Both Transitive and Intransitive verbs take the affix त in the Intransitive-Passive voice. The words thus formed perform the function of finite verbs only, and take the singular termination of the First class of a neuter noun ending in अ. Ex.— तेन कृतम्, युवाभ्यां दृष्टम्, अस्माभिः श्रुतम् ; तेन पलायितम्, युवाभ्यां कुत स्थितम्, अस्माभिर्जागरितम्.

ति.

156. ति is added to verbs to form abstract nouns of the feminine gender. Ex.— ख्या ख्याति, स्था स्थिति, श्रु श्रुति, मुच् मुक्ति, वच् उक्ति, भज् भक्ति, बृध् बृद्धि, गम् गति, अम् भ्रान्ति, क्लम् क्लान्ति.

टन्, णक्, AND णिन्.

157. टन्, णक्, and णिन्, are added to verbs in the Active voice, to denote the agent.

(Of these affixes, न्, ए, and ए, are respectively rejected, ट, अक, and इन्, remain.) Ex.—टन्-, दा दाट, जि जेट, अ ओट, क कर्त्तृ, युध् योद्धृ, हन् हन्तृ ; एक-, नो नायक, पू पावक, क कारक, पच् पाचक, रिच् रेचक, दा दायक ; णिन्-, वद् वादिन्, वस् वासिन्, मन्त् मन्तिन्, स्था स्थायिन्, द्विष् द्वेषिन्, द्रुह् द्रोहिन्, क कारिन्.

घञ् AND अल्.

158. घञ् and अल् are added to verbs to form nouns, signifying the act, &c. (Of these affixes, घ्, ज्, and ल्, are rejected, अ remains.) Ex.— घञ्-, पच् पाक, पठ् पाठ, त्यज् त्याग ; अल्-, जि जय, भी भय, स्तु स्तव.

अनट्.

159. अनट् is added to verbs to form nouns, signifying the act, the instrument, the site, &c. (ट् is rejected, अन remains.) Ex.— Act,—गम् गमन, भुज् भोजन ; instrument,—नी नयन, अ अवण ; site,—शी शयन, भू भवन.

NOMINAL AFFIXES.

160. षण्, त, त्व, वतिच्, &c, are added to nouns to form words denoting a great variety of meanings, and are called nominal affixes (तद्धित प्रत्यय). There are many nominal affixes, of which a few only will be cursorily noticed.

षण्, व्यण्, &c.

161. षण्, व्यण्, पायनण्, पिकण्, पीकण्, पीयण्, पेयण्, कण्, &c, are employed in forming adjectives and substantives, denoting lineal descent, &c. (Of these affixes, the last rejects ण्, and the rest ष् and ण्.) Ex.—
 रवणस्य अपत्यं पुमान् रावणः, नर नारायण, पृथा पार्थ, गङ्गा गाङ्गेय, दिति दैत्य, रघु राघव ;
 ग्रामे भवः ग्राम्यः, नगर नागरिक, कुल कुलीन,
 द्वीप द्वैपायन ; चन्द्रस्य इदं चान्द्रम्, पशुपति
 पाशुपत, गो गव्य, युष्मद् युष्मदीय ; विष्णुरस्य
 देवता वैष्णवः, शिव शैव, शक्ति शाक्त ; गुरोर्भावः
 गौरवम्, एक ऐक्य, वृद्ध वार्द्धक ; चोर एव चौरः,
 बाल बालक, &c.

त AND त्व्.

162. त and त्व् are added to both nouns and adjectives—the former to form abstract nouns of the feminine gender, and the latter those of the neuter. Ex.—प्रभोर्भावः प्रभता, प्रभुत्वम् ; लघु लघुता, लघुत्वम् ; पशु पशुता, पशुत्वम् ; खल खलता, खलत्वम्.

वतिच्.

163. वतिच् is added to nouns to form indeclinable words denoting resemblance. (इच् is rejected, वत् remains.) Ex.—चन्द्र इव चन्द्रवत्, पितृ पितृवत्, गुरु गुरुवत्.

मत्.

164. मत् is added to nouns to signify possession. It changes into वत् after final अ, आ, or स्पर्शवर्ण, and after penultimate अ, आ, or म्. (Final न् of the primitive noun is rejected before वत्.) Ex.—मत्-, मति मतिमत्, धी धीमत्, अंशु अंशुमत्, पितृ पितृमत्, धनुष्

धनुष्मत् ; वत्-, ज्ञान ज्ञानवत्, दया दयावत्,
विद्युत् विद्युत्वत्, आत्मन् आत्मवत्, तेजस् तेजस्वत्,
भास् भास्वत्, लक्ष्मी लक्ष्मीवत्.

इन्.

165. इन् is optionally added to nouns, having more than one vowel and ending in अ or आ, to signify possession. (Final अ and आ of the primitive nouns are rejected before इन्.)

Ex.—ज्ञान ज्ञानिन्, गुण गुणिन्, माला मालिन्,
माया मायिन् ; or, ज्ञानवत्, गुणवत्, माला-
वत्, मायावत्.

विन्.

166. विन् is optionally added to the words स्वज्, मेधा, माया, and to those ending in अस्, to signify possession. Ex.—स्वज् स्वम्विन्,
मेधा मेधाविन्, माया मायाविन्, तेजस् तेज-
स्विन् ; or, स्वम्वत्, मेधावत्, मायावत्, तेजस्वत्.

इत.

167. इत is added to words of the class called तारकादि, to form possessive attributives. (Final अ, आ, इ, and ई, of the primitive words are rejected before इत.) Ex.—तारका अस्मिन् संजाताः तारकितं (नभः), फलानि अस्य संजातानि फलितः (वृक्षः), पुष्प पुष्पित, मञ्जरी मञ्जरित, उत्कण्ठा उत्कण्ठित, पिपासा पिपासित, अन्धकार अन्धकारित, &c.

तर AND तम.

168. तर and तम are added to adjectives to form the comparative and superlative degrees, respectively. Ex.—

<i>Positive.</i>	<i>Comparative.</i>	<i>Superlative.</i>
गुरु	गुरुतर	गुरुतम
लघु	लघुतर	लघुतम
दृढ	दृढतर	दृढतम

ईयस् AND इष्ठ.

169. ईयस् is added to adjectives to form both the comparative and superlative degrees.

इष्ठ also is used to serve the same purpose.
(Primitive words undergo certain changes
before ईयस् and इष्ठ.) Ex.—

<i>Positive.</i>	<i>Comparative.</i>	<i>Superlative.</i>
गुरु	{ गरीयस् गरिष्ठ	{ गरीयस् गरिष्ठ
लघु	{ लघीयस् लघिष्ठ	{ लघीयस् लघिष्ठ
दृढ	{ द्रढीयस् द्रढिष्ठ	{ द्रढीयस् द्रढिष्ठ
प्रशस्य	{ श्रेयस् श्रेष्ठ	{ श्रेयस् श्रेष्ठ
प्रिय	{ प्रेयस् प्रेष्ठ	{ प्रेयस् प्रेष्ठ
युवन्	{ कनीयस् कनिष्ठ	{ कनीयस् कनिष्ठ
वृद्ध	{ ज्यायस् ज्येष्ठ	{ ज्यायस् ज्येष्ठ
बल्ल	{ भूयस् भूयिष्ठ	{ भूयस् भूयिष्ठ

मय्.

170. मय् is added to nouns to signify *transformation, abounding with, or made of*.

Ex.—स्वर्णस्य विकारः स्वर्णमयम्, धूमेन व्याप्तं धूममयम्, दारुणा निर्मितं दारुमयम्.

धा.

171. धा is added to numerals to form indeclinable words, denoting manner or kind.

(Final न् is rejected before धा). Ex.—एका विधा एकधा, द्विधा, त्रिधा, चतुर्धा, पञ्चधा.

तस्.

172. तस् is an optional substitute for the terminations of the Fifth and Seventh classes.

Ex.—गृहात्, गृहाभ्यां, गृहेभ्यः, गृहतः ; सर्वस्मात् सर्वाभ्यां, सर्वेभ्यः, सर्वतः ; गृहे, गृहयोः, गृहेषु, गृहतः ; सर्वस्मिन्, सर्वयोः, सर्वेषु, सर्वतः.

त्.

173. त् is optionally added to the numeral एक, as well as to pronouns, with the exception

of अस्मद् and युष्मद्, as a substitute for the terminations of the Seventh class. Ex.— एकस्मिन् एकत्र ; सर्वस्मिन्, सर्वयोः, सर्वेषु, सर्वत्र.

था.

174. था is added to pronouns as a substitute for the terminations of the Third class, to denote manner or kind. Ex.— अन्येन प्रकारेण अन्यथा, उभयेन प्रकारेण उभयथा, सर्वैः प्रकारैः सर्वथा.

तन.

175. तन is added to Indeclinables importing time, to signify occurrence. Ex.— पुरा भवं पुरातनम्, सना सनातन, चिरम् चिरन्तन, इदानीम् इदानीन्तन, अद्य अद्यतन.

चित् AND चन.

176. चित् and चन are added to the inflected base किम्, to give it a general and

indefinite signification. Ex.— कः कश्चित्, कश्चन ; किम् किञ्चित्, किञ्चन ; का काचित्, काचन ; के केचित्, केचन ; केनचित्. कस्यचित्, केषाञ्चित्, कयाचित्, कस्याञ्चित्, कासाञ्चित् ; कुतश्चित्, कुतश्चन ; क्वचित्, क्वचन ; कुतचित्, कुतचन.

COMPOUNDS.

177. The compounding of words is called *Samasa* (समास). When two or more words are combined to form a compound word, the Inflectional terminations are rejected by all the members of the compound, except the last.

178. Compound words are classified under six heads, viz. 1. Copulative Compounds (द्वन्द्व), 2. Determinative Compounds (तत्पुरुष), 3. Appositional Compounds (कर्मधारय), 4. Numeral Compounds (द्विगु), 5. Relative Compounds (बहुव्रीहि), 6. Indeclinable Compounds (अव्ययीभाव).

COPULATIVE COMPOUNDS.

179. Copulative Compounds (द्वन्द्व) are formed by the combination of two or more words, all having the terminations of the First class, and not related to one another as nouns and adjectives. If two singular nouns form the compound, the last is inflected in the dual, else, in the plural. In this form of compounds, the last word retains its original gender. Ex.—
 रामश्च लक्ष्मणश्च रामलक्ष्मणौ, नदी च पर्वतश्च
 नदीपर्वतौ, फलश्च पुष्पश्च फलपुष्पे, कन्दश्च
 मूलश्च फलश्च कन्दमूलफलानि, रूपश्च रसश्च
 गन्धश्च स्पर्शश्च शब्दश्च रूपरसगन्धस्पर्शशब्दाः.
 This form of compounds is called द्वतरेतरद्वन्द्व.

180. Sometimes, in this form of compounds, the last member, of whatever gender it may be, takes the terminations of the neuter singular, when a collective sense (समाहार) is implied. This form is called समाहारद्वन्द्व.
 Ex.— हंसश्च कोकिलश्च हंसकोकिलम्, पाणी

च पादौ च पाणिपादम्, मांसञ्च अस्थि च रुधिरञ्च
मांसास्थिरुधिरम्.

DETERMINATIVE COMPOUNDS.

181. Determinative Compounds (तत्पुरुष)
are those in which, words with the terminations
of the Second, Third, Fourth, Fifth, Sixth, or
Seventh class, are combined with those having
the terminations of the First. Ex.— गृहं गतः
गृहगतः, लोभेन जितः लोभजितः, धनाय
लोभः धनलोभः, सर्पात् भयम् सर्पभयम्, वृक्षस्य
शाखा वृक्षशाखा, पुरुषेषु उत्तमः पुरुषोत्तमः.

182. Determinative Compounds are also
formed in various senses. Ex.— मध्यम् अह्नः
मध्याह्नः, उत्क्रान्तः वेलां उद्देलः, उत्थितः
निद्रायाः उन्निद्रः, न प्रियः अप्रियः, न सुखम्
असुखम्, सुन्दरः पुरुषः सुपुरुषः, कुत्सितः पुरुषः
कुपुरुषः, दुष्टा नीतिः दुर्नीतिः, अत्यन्तं मृदुः
अतिमृदुः, कुम्भं करोति कुम्भकारः, प्रभां करोति
प्रभाकरः, परं तपति परन्तपः, पङ्कात् जायते

पङ्कजम्, पताभ्यां गच्छति पतगः, जलं ददाति
जलदः, गृहे तिष्ठति गृहस्थः, आ-हरणम्
आहरणम्, अशुक्लं शुक्लं करोति शुक्लीकरोति,
अन्यो देशः देशान्तरम्, &c.

APPOSITIONAL COMPOUNDS.

183. The combination of nouns with
adjectives forms Appositional Compounds
(कर्मधारय). Ex.— उन्नतः तरुः उन्नततरुः,
सुन्दरः पुरुषः सुन्दरपुरुषः, नीलम् उत्पलम्
नीलोत्पलम्.

184. When the adjective and the noun
are of the feminine gender, the former
assumes the masculine form. Ex.— जीर्णा तरिः
जीर्णतरिः, सती प्रवृत्तिः सत्प्रवृत्तिः.

185. Appositional Compounds are also
formed in various senses. Ex.— कृतञ्च तत्
अकृतञ्च कृताकृतम्, नीलञ्च स लोहितञ्च
नीललोहितः, पूर्वं स्नातः पश्चात् अनुलिप्तः
स्नातानुलिप्तः, अर्णव इव गम्भीरः अर्णवगम्भीरः,

पुरुषः सिंह इव पुरुषसिंहः, मुखं कमलमिव मुख-
कमलम्, &c.

NUMERAL COMPOUNDS.

186. Numeral Compounds (द्विगु) are those in which the first member of the combination is a numeral, and in which a collective sense, &c, are implied.

187. When a collective sense (समाहार) is implied, Numeral Compounds are called समाहारद्विगु. In this form of compounds, some finals take the affix ई and the terminations of the feminine singular, while others take the terminations of the neuter singular. Ex.—
त्रयाणां लोकानां समाहारः तिलोकी, चतुर्णां
पदानां समाहारः चतुष्पदी, सप्तानां शतानां
समाहारः सप्तशती ; त्रयाणां भवनानां समाहारः
त्रिभवनम्, चतुर्णां युगानां समाहारः चतुर्युगम्.

188. Numeral Compounds are also formed in two other ways, viz. *first*, तद्धितार्थे, i. e. in the senses in which the nominal affixes are employed ; and *secondly*, उत्तरपदे परे i. e.

where the first and second members of a बङ्गब्रीहिसमास consisting of three words, form the compound. Ex.— तद्वितार्थे,—द्वाभ्यां गोभ्यां क्रीतः द्विगुः ; उत्तरपदे परे,—पञ्च हस्ताः प्रमाणमस्य पञ्चहस्तप्रमाणः.

RELATIVE COMPOUNDS.

189. Relative Compounds (बङ्गब्रीहि) are those in which the component members have no signification of their own, but denote a different person or object. A compound word, thus formed, becomes an adjective, and consequently takes the gender, number, and Inflectional terminations of the noun it qualifies ; but when used as an adverb, it takes the singular termination of the Second class and of the neuter gender only. Ex.— दीर्घो बाह्व यस्य दीर्घबाहुः (पुरुषः), निर्मलं जलं यस्याः निर्मलजला (नदी), प्रफुल्लानि कमलानि यस्मिन् प्रफुल्लकमलम् (सरः) ; त्वरया सह सत्वरम् (यथा तथा), प्रणिपातः पुरःसरो यस्यां क्रियायां प्रणिपातपुरःसरम् (यथा तथा).

190. When two words of the feminine gender form such compounds, the former generally assumes the masculine form, and the final long vowel of the latter becomes short.

Ex.— निर्मला मतिर्यस्य निर्मलमतिः, सती बुद्धिर्यस्य सद्बुद्धिः, क्षिन्ना ग्रीवा यस्य क्षिन्नग्रीवः.

INDECLINABLE COMPOUNDS.

191. Indeclinable Compounds (अव्ययीभाव) are those in which the first member is an Indeclinable, and in which a sense of *nearness* (सामीप्य), *repetition* (वीक्ष्य), *accordance with* (अनतिक्रम), *want* (अभाव), *limit* (पर्यन्त), &c, is implied. A compound word thus formed, if ending in अ, takes the letter म् as a substitute for the terminations of all the classes, except the Fifth; but, if ending in any other letter, it rejects all the terminations like Indeclinables.

Ex.— कूलस्य समीपे उपकूलम्, गुरोः समीपे उपगुरु, गृहे गृहे प्रतिगृहम्, शक्तिम् अनतिक्रम्य यथाशक्ति, विघ्नस्य अभावः निर्विघ्नम्, समुद्र-पर्यन्तम् आसमुद्रम्; उपकूलात्, प्रतिगृहात्, &c.

SIMPLE LESSONS.

LESSON 1.

अश्वो धावति । गौः शब्दावते । सूर्यस्तपति ।
 चन्द्र उदेति । वायुर्वीति । नदी वहति । फलं
 पतति । पत्रं चलति । पीडा वर्द्धते । बालको
 रोदिति । वृष्टिर्भवति । मेघो गर्जति । पुष्पं
 शोभते । नटो नृत्यति । गायको गायति । शिशुः
 क्रीडति । युवा हसति । वृद्धो निद्राति । चौरः
 पलायते ।

LESSON 2.

स ग्रामं गच्छति । अहं चन्द्रं पश्यामि । पिता
 पुत्रमाह्वयति । पुत्रः पितरं प्रणमति । गुरुः
 शिष्यमध्यापयति । शिष्यो गुरुं पृच्छति । शिशुः
 शय्यायां शेते । राजा प्रजाः पालयति । स ब्रह्मा-
 गमिष्यति । यूयं कुत्र गमिष्यथ । अहं तत्र
 गमिष्यामि । त्वं कथं रोदिषि । बीजादङ्कुरो

जायते । अश्वमारुह्य गच्छति । तन्नुवायो वस्त्रं
वयति । गोपो दुग्धं दोग्धि । गौः शष्पाण्यन्ति ।
विद्या विनयं ददाति ।

LESSON 3.

भृत्यः प्रभोराज्ञां पालयति । प्रभुर्भृत्याय वेतनं
ददाति । बालको यत्नेन विद्यामर्जयति । स क्लेशं
सोढुं शक्नोति । दशरथः पुत्रशोकेन प्राणां-
स्तत्याज । रामः समुद्रे सेतुं बबन्ध । ग्रीष्मकाले
रविरतितीक्ष्णो भवति । शरदि नभोमण्डलं
निर्मलं भवति । वोपदेवो मुग्धबोधं व्याकरणं
रचितवान् । केनापि सह कलहो न कर्त्तव्यः ।
पक्षिणो रात्रौ वृक्षशाखायां निवसन्ति । साधवः
सर्वभूतेषु दयां कुर्वन्ति । कालिदासो बह्वनि
काव्यानि रचितवान् । अर्जुनो बाहुबलेन पृथिवी-
मजयत् । बुधिष्ठिरः सदा सत्यमुवाच । उद्योगी
पुरुषो लक्ष्मीमुपैति । कापुरुषा एव दैवमवलम्बन्ते ।

LESSON 4.

पाटलिपुत्तनगरे चन्द्रगुप्तो नाम राजा बभूव ।
 चाणक्यश्चन्द्रगुप्तस्य अमात्य आसीत् । परशुरामः
 पृथिवीं निःक्षत्रियामकरोत् । धृतराष्ट्रो जन्मान्ध
 आसीत् तेन राज्यं न प्राप । रामः पितुरादेशात्
 सीतया लक्ष्मणेन च सह वनं जगाम । भीमो
 गदाघातेन दुर्योधनस्य ऊरू बभञ्च । चन्द्रं दृष्ट्वा
 मनसि महान् हर्षो जायते । आकाशे रजन्या-
 मसंख्यानि नक्षत्राणि दृश्यन्ते । रात्रौ प्रभातायां
 पूर्वस्यां दिशि सूर्यः प्रकाशते । वसन्तागमे तरुषु
 लतासु च नवपल्लवानि कुसुमानि च जायन्ते ।

LESSON 5.

यो बाल्ये विद्यां नोपार्जयति स चिराय मूर्खो
 भवति । यो दयालुर्भवति स दीनेभ्यो धनं ददाति ।
 यः कृपणो भवति स आत्मानमपि वञ्चयति । यो
 बन्धुवाक्यं न शृणोति स विपदमाप्नोति । पण्डिताः
 शास्त्रालोचनया कालं यापयन्ति । मूर्खा निद्रया
 कलहेन च समयमतिवाहयन्ति । यः शठेषु

विश्वसिति स आत्मनो मृत्युमाह्वयति । यो विपदि
 सहायो भवति स एव यथार्थबन्धुः । यो दुर्जनेन
 सह मैत्रीं करोति स पदे पदे विपदमाप्नोति ।
 यस्य कुलं शीलं च न ज्ञायते न तस्मिन् सहसा
 विश्वसनीयम् । यत्नेन विना किमपि न सिध्यति
 तस्मात् सर्वेषु कार्येषु यत्नः करणीयः ।

LESSON 6.

सदा सत्यं ब्रूयात् । सर्वे सत्यवादिनमाद्रियन्ते
 तस्य वचसि विश्वासं कुर्वन्ति च । यो हि मिथ्या-
 वादी भवति न कोऽपि तस्मिन् विश्वसिति ।

सदा प्रियं ब्रूयात् प्रियवादी सर्वस्य प्रियो
 भवति ।

विद्या हि परमं धनम् । यस्य विद्याधनमस्ति
 स सदा सुखेन कालं नयति । अमेण यत्नेन च
 विना विद्या न भवति तस्मात् विद्यालाभाय अमो
 यत्नश्च विधेयः । विद्यां विना वृथा जीवनम् ।

अलस्यं सर्वेषां दोषाणामाकरः । अलसा
विद्यामुपार्जयितुं न शक्नुवन्ति धनं न लभन्ते ।
अलसानां चिरमेव दुःखम् । तस्मादालस्यं परि-
त्यजेत् ।

मातापितरौ पुत्रार्थं बद्धन् क्लेशान् सहेते ।
तयोर्नित्यं प्रियं कुर्यात् । कायेन मनसा वाचा
तयोर्हितं चिन्तयेत् । तयोः सततं भक्तिमान्
भवेत् । प्राणायामेऽपि तयोरवमानना न कार्या ।
तयोरनुमतिं विना न किञ्चित् कर्म कर्त्तव्यम् ।

LESSON. 7.

अतिभोजनं रोगमूलम् आयुःक्षयकरम् ।
तस्मादतिभोजनं परिहरेत् ।

योऽस्मानध्यापयति सोऽस्माकं परमो गुरुः ।
स हि पितृवत् पूजनीयः । विद्यादाता जन्मदाता
द्वावेव समानौ समं माननीयौ च ।

क्रोधं यत्नेन वर्जयेत् । क्रोधवशो न परुषं
भाषेत न प्रहरेत् । क्रोधो हि महान् शत्रुः ।

सर्वं परवशं दुःखम् । सर्वमात्मवशं सुखम् ।
एतदेव सुखदुःखयोर्लक्षणम् ।

परहिंसायां परापकारे च बुद्धिर्न कार्या ।
तयोः समं पापं नास्ति ।

यथाशक्ति परेषामुपकारं कुर्यात् परोपकारो
हि परमो धर्मः ।

अहङ्कारं परिहरेत् । नाहङ्कारात् परो
रिपुः ।

सन्तुष्टस्य सदा सुखम् । य आत्मनः सुख-
मन्विच्छेत् स सन्तोषमवलम्बेत । सन्तोषमूलं
हि सुखम् ।

THE END.

